-- Iranian Journal of Economic Research------
Volume 28, Issue 95, Summer 2023, 81-126
ijer.atu.ac.ir
DOI: https://doi.org/10.22054/ijer.2022.62032.1011

ATU PRESS

Original Research
Received: 02/07/2021
Accepted: 17/01/2022
ISSN: 1726-0728
eISSN:2476-6445

Identifying the Factors Affecting the Risk Aversion of Individuals in Iran

Habib Morovat* — Associate Professor, Faculty of Economics, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Syrous Omidvar — Assistant Professor, Faculty of Economics, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Roya Eskandary — M.A. in Economics, Faculty of Economics, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Abstract

Risk and uncertainty are key factors in making economic decisions. Since individual attitudes towards risk can greatly influence choices, it is crucial to understand the determinants of such preferences in order to predict and comprehend individuals' behavior. The present study aimed to investigate the impact of several factors on individuals' attitudes towards risk, specifically the degree of risk aversion, by examining individuals' optimism and patience (time preference). The study used a questionnaire to collect data from a sample of 304 individuals in Iran selected through random sampling. The research method was a multivariate regression model. The findings indicated that both optimism and income have a significant negative effect on risk aversion, while age has a significant positive effect. Furthermore, the study found that patience does not have a significant impact on risk aversion.

* Corresponding Author: Habibmorovat@yahoo.com

How to Cite: Morovat, H., Omidvar, S., Eskandary, R. (2023). Identifying the Factors Affecting the Risk Aversion of Individuals in Iran. *Iranian Journal of Economic Research, 28 (95),* 81-126.

1. Introduction

Risk and uncertainty are critical factors that heavily influence most economic decisions, including investment, education, employment, and the decision to buy a house or insurance. Such decisions involve an element of risk, so they are highly influenced by individuals' attitudes towards risk. In developing countries, such as Iran, most individuals typically experience unstable incomes, limited access to insurance, and possess few assets to cushion the impact of severe economic shocks. As a result, individuals in these circumstances are more exposed to risk, and these factors can significantly influence their attitudes towards risk. Understanding the determinants of these preferences is crucial to comprehending and predicting people's behavior, as different attitudes towards risk lead to different choices. The present study was to examine how certain factors, such as optimism and patience (time preference rate), influence individuals' attitudes towards risk. In addition, socio-economic variables were included as control variables to account for their potential impact.

2. Materials and Methods

To gather data on individuals' degrees of risk aversion, optimism, and patience, this study used a questionnaire based on internationally recognized surveys. The model was then estimated by the general multivariate regression through the ordinary least squares (OLS) method.

3. Results and Discussion

The descriptive information related to demographic variables is presented in Table 1.

Table 1: Frequency distribution of demographic s

Variable	Variable level	Frequency	Relative Frequency
Gender	Male	155	49
	Female	160	51
	Total	315	100
Marital status	Single	219	70
	Married	96	30
	Total	315	100
Age	Less than 20 years	16	5
	Between 20-30 years	172	55
	Between 30-40 years	100	32
	Above 40 years	27	8
	Total	315	100
Level of education	High school	4	1
	Diploma–BA	99	31
	BA–MA	139	44
	MA–PhD	73	23
	Total	315	100
Employment status	Unemployed	51	16
	Retired	1	0
	Housewife	27	9
	School student	7	2
	University student	131	42
	Employed	98	31
	Total	315	100
The economic situation	Income below 1 million Tomans	112	36
	Income between 1–3 million Tomans	106	37
	Income between 3–6 million Tomans	63	20
	Income above 6 million Tomans	34	11
	Total	315	100

Source: research findings

4. Model Estimation

The OLS method was used to estimate the model.

Table 2. Model estimation results

RA		dependent variable The	
Variables	Coefficients	t-stat	probability
Optimism	-0.027 * * *	-3.71	0.00
Wealth	0.0003 * * *	3.07	0.002
Income	0.29 * * *	-63.6	0.000
Patience	-0.017	-0.81	0.418
Gender	-0.19 * *	-26.2	0.024
Single	0.23 * *	2.31	0.022
Age	0.044 * * *	5.63	0.000
Education	0.06	1.24	0.215
_Cons	2.16 * * *	75.5	0.000
Number of obs	304	F(8,295)	29.13
R-squared	0.44	Prob > F	0.000
Adj R-squared	0.42	Root MSE	0.63

* The coefficient is significant at 10 % level, * * The coefficient is significant at 5 % level and *** The coefficient is significant at 1 % level.
Source: research calculations

The Brush-Pagan and VIF test show that there is no heteroskedasticity and collinearity at estimated residuals.
As shown in the table, as the individual's level of optimism increases, their degree of risk aversion decreases, which is consistent with previous research conducted by Felten and Gibson (2014) and Duhman et al. (2018). In addition, the study found that wealth has a direct and significant impact on risk aversion in Iran, which aligns with the findings of Agassi et al. (2015) and Qanbili (2016). However, this result contradicts the research conducted by Ronald and Grable (2010), and therefore, the effect of wealth on risk aversion warrants further discussion and reflection.
Previous research suggests that there is a likelihood that the effect of wealth on risk aversion in Iran may be opposite to that observed in

other countries. This could potentially be attributed to errors in measuring wealth In Iran, where information regarding individuals' assets and wealth is often unclear. In this respect, the present study relied on indicators such as car and house ownership and their estimated values, which were self-reported by the participants and might be subject to bias.

The study findings indicated that income has a significant and negative impact on risk aversion in Iran, which is aligned with previous research conducted by Wright (2012; 2014) and Shah et al. (2020). Moreover, it was found that gender has a significant effect on risk aversion, with females being more risk-averse than males. This finding is consistent with Banir and Newbert (2016), Hosseinnejad and Haddadi (2016), and Mohammadi-Majed (2018).

The findings also revealed that age has a significantly positive impact on risk aversion in Iran, which is in line with the results of Dankers and Van Suest (1999) and Menadia et al. (2016). Finally, the results showed that time preference rate and education do not have a significant impact on risk aversion in Iran.

5. Conclusion

This research examined the impact of several factors on individuals' risk aversion in Iran. The investigation of the research hypotheses demonstrated that variables such as optimism and income have a significantly inverse relationship with risk aversion, with higher levels leading to decreased risk aversion. Wealth and age have a significantly positive impact on risk aversion, with higher levels leading to increased risk aversion. Furthermore, the variables of time preference rate and education were found to have no significant effect on risk aversion in Iran. The study also found that married individuals are more risk-averse than single ones, and females are more risk-averse than males.

The results indicated that young people, males, and the individuals with higher incomes and lower wealth tend to accept risk more readily.

The findings can provide fresh insight for investment consulting and insurance companies in Iran.

Keywords: Risk Aversion, Questionnaire, Optimism, Patience, Multivariate Regression

JEL Classification: D81 ،C25 ،C83

مقاله پژوهشی

-- پژوهش‌های اقتصادی ایران---------
دوره ۲۸، شماره ۹۵، تابستان ۱۴۰۲، ۸۱-۱۲۶
ijer.atu.ac.ir
DOI: https://doi.org/10.22054/ijer.2022.62032.1011

شناسایی عوامل موثر بر ریسک‌گریزی افراد در ایران

حبیب مروت* دانشیار دانشکده اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

سیروس امیدوار استادیار دانشکده اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبائی ، تهران، ایران

رویا اسکندری کارشناس ارشد اقتصاد نظری، دانشگاه علامه طباطبائی ، تهران، ایران

چکیده

ریسک و نااطمینانی نقش مهمی در تصمیم‌های اقتصادی بازی می‌کنند. از آنجایی که نگرش‌های متفاوت نسبت به ریسک منجر به انتخاب‌های متفاوت می‌شود؛ از این رو، آگاهی از عوامل تعیین‌کننده این ترجیحات برای درک و پیش‌بینی رفتار افراد بسیار مهم است. هدف اصلی این پژوهش بررسی اثر برخی از عوامل موثر بر نگرش افراد به ریسک (درجه ریسک‌گریزی) با تاکید بر خوش‌بینی و صبوری (نرخ ترجیح زمانی) افراد است. در این پژوهش به‌منظور گردآوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش، کشور ایران است و تعداد نمونه برگزیده ۳۰۴ نفر از افرادی هستند که در کشور ایران زندگی می‌کنند و از طریق نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شده‌اند. روش تحقیق، مدل رگرسیون چندمتغیره است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که متغیرهای خوش‌بینی و درآمد، اثر منفی معنی‌دار و سن، اثر مثبت معنی‌دار بر ریسک‌گریزی دارند. این در حالی است که صبوری، اثر معنی‌داری بر ریسک‌گریزی ندارد.

کلیدواژه‌ها: ریسک‌گریزی، پرسشنامه، خوش‌بینی، صبوری، رگرسیون چندمتغیره.

طبقه‌بندی JEL: D81، C25، C83.

*نویسنده مسئول: Habibmorovat@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۷
eISSN: ۲۴۷۶-۶۴۴۵ ISSN:۱۷۲۶-۰۷۲۸

۱. مقدمه

ریسک و نااطمینانی نقش مهمی تقریبا در تمامی تصمیم‌های اقتصادی بازی می‌کنند. به‌عنوان مثال، انتخاب‌های مهم فردی مانند سرمایه‌گذاری، ادامه تحصیل، اشتغال، خرید مسکن، خرید بیمه و... به‌عنوان تصمیمات ریسکی شناخته می‌شوند؛ از این رو، به شدت تحت تاثیر نگرش افراد نسبت به ریسک قرار دارند. در کشورهای در حال توسعه همچون کشور ما ایران، اکثر افراد در شرایطی زندگی می‌کنند که معمولا دارای درآمدهای ناپایداری هستند، عرضه بیمه تا حدودی در این کشورها کم است و دارایی‌های محدودی برای جذب شوک‌های سنگین اقتصادی وجود دارد. از این رو، افرادی که در چنین شرایطی زندگی می‌کنند بیشتر در معرض ریسک بوده و این عوامل روی نگرش آن‌ها به ریسک تاثیر می‌گذارد. از آنجایی‌که نگرش‌های متفاوت نسبت به ریسک منجر به انتخاب‌های متفاوت می‌شود، از این رو، آگاهی از عوامل تعیین‌کننده این ترجیحات برای درک و پیش‌بینی رفتار افراد حیاتی است.

مطالعات متعدد از جنبه‌های مختلف بررسی به عوامل موثر بر ریسک‌گریزی افراد پرداخته‌اند؛ به عنوان مثال، برای بررسی عوامل موثر بر ریسک‌گریزی افراد طی زمان به سخاء[1] (۲۰۱۹) و نقش انتقال بین نسلی به پاولا[2] (۲۰۱۲) می‌توان رجوع کرد. دوهمن و دیگران[3] (۲۰۱۸) با استفاده از داده‌های آزمایشگاهی نشان دادند که خوش‌بینی منجر به کاهش ریسک‌گریزی می‌شود. فالک و دیگران[4] (۲۰۱۱) نیز نشان دادند که بین ترجیحات ریسکی و نرخ ترجیح زمانی رابطه معنی‌دار وجود دارد.

هدف این مطالعه بررسی نقش برخی عوامل مانند خوش‌بینی و صبوری افراد (نرخ ترجیح زمانی) بر ریسک‌گریزی افراد است. همچنین از متغیرهای اقتصادی- اجتماعی به عنوان متغیرهای کنترلی استفاده خواهد شد.

نگرش افراد نسبت به ریسک قابل مشاهده نیست و مجموعه داده‌هایی که معیارهایی از این نوع ترجیحات را ارائه می‌دهند، بسیار کمیاب هستند. در نتیجه، ادبیات اندکی وجود

1. Sakha, S.
2. Paola, M.
3. Dohmen, T., et al.
4. Falk, A., et al.

دارد که ناهمگنی در نگرش‌های ریسک فردی را بررسی می‌کنند و سعی در روشن کردن رابطه بین تعدادی از ویژگی‌های اقتصادی- اجتماعی و تمایل به انجام رفتارهای ریسکی دارد.

دو روش اصلی برای جمع‌آوری اطلاعات مربوط به درجه ریسک‌گریزی افراد وجود دارد؛ روش اول نظرسنجی با استفاده از طراحی پرسشنامه‌های استاندارد است که در این روش درجه ریسک‌گریزی افراد با استفاده از سوالات قرعه‌کشی می‌شود. این روش به دلیل امکان استفاده از حجم نمونه بیشتر و نمونه‌های غیراستاندارد (غیر دانشجو) رایج است. روش دوم جمع‌آوری اطلاعات از روش اقتصاد آزمایشگاهی است. در این مطالعه از پرسشنامه که سوالات آن از پرسشنامه‌های معتبر بین‌المللی استخراج شده است برای به دست آوردن اطلاعات مربوط به درجه ریسک‌گریزی، خوش‌بینی و صبوری افراد استفاده شده است و پس از آن با استفاده از یک رگرسیون کلی چندمتغیره به تخمین مدل به روش حداقل مربعات معمولی (OLS)[1] پرداخته می‌شود.

چهارچوب تحقیق به این صورت است که مبانی نظری و مبانی تجربی به ترتیب در بخش‌های دوم و سوم ارائه خواهند شد. روش تحقیق در بخش چهارم و مدل‌سازی تجربی و تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش پنجم بررسی خواهند شد و در نهایت به جمع‌بندی و پیشنهادات اشاره می‌شود.

۲. مبانی نظری

در بسیاری از موارد، تصمیم‌گیری در موقعیتی انجام می‌گیرد که متغیرها به طور چشم‌گیری نامعین هستند (ذی‌حجه‌زاده، ۱۳۹۳) و این نااطمینانی و کم‌اطلاعی سبب می‌شود که افراد در فضای تصمیم‌گیری با ریسک مواجه شوند. در دنیای همراه با عدم‌اطمینان امروز، یکی از عوامل موثر برای تصمیم‌گیری، نگرش به ریسک است. اگر عوامل موثر بر ریسک سبب شوند که در جامعه‌ای تعداد افراد ریسک‌گریز افزایش یابند، این امر عواقبی همچون کاهش پس‌انداز و سرمایه‌گذاری خواهد داشت و این عواقب معمولا اثرات طولانی مدت

1. Ordinary Least Squares

دارند و روی یکی از مهم‌ترین اهداف کشورها؛ یعنی دستیابی به رشد بلندمدت و مداوم اقتصادی اثر منفی دارد (ارضاء و دهقان ابنوی، ۱۳۹۶).

یکی از راه‌های دستیابی به رشد اقتصادی از طریق جذب مشارکت افراد در فعالیت‌هایی همچون سرمایه‌گذاری‌های با ریسک است. در این میان، برخی عوامل با تاثیری که بر میزان پذیرش ریسک می‌گذارند سبب تغییر در نحوه سرمایه‌گذاری آن‌ها شده و کشش افراد را به سرمایه‌گذاری‌های ریسک‌دار افزایش می‌دهند.

ریسک‌گریزی افراد نه تنها بر زندگی خودشان، بلکه بر زندگی خانواده و در نتیجه بر کل جامعه اثرگذار بوده و تاثیرات آن معمولا به صورت مخرب است. یکی از این اثرات، کاهش سطح رفاه مالی جامعه است. این موارد تنها بخشی از دلایلی است که سبب می‌شود بررسی عوامل موثر بر ریسک‌گریزی الزامی شود.

به‌طورکلی دو دیدگاه در مورد نحوه تصمیم‌گیری هنگام مواجهه با یک انتخاب اقتصادی همراه با ریسک وجود دارد: رویکرد مالی کلاسیک و رویکرد مالی رفتاری.

الگوی مالی کلاسیک مبتنی بر مجموعه‌ای از مفروضات ساده‌کننده از جمله فرض ثابت و قابل شناخت بودن انتظارات، وجود اطلاعات کامل برای تصمیم‌گیری، رفتار عقلانی تصمیم‌گیرندگان و حداکثرسازی مطلوبیت مورد انتظار است. این دیدگاه نسبت به ریسک، تنها جنبه‌های عینی ریسک را در نظر داشته و اندازه‌گیری کمی را به همراه دارد (لاری سمنانی، ۱۳۹۵).

در اتخاذ تصمیمات مالی در چهارچوب اقتصاد مالی کلاسیک دو پارادایم اصلی، عقلانیت کامل و تصمیم‌گیری مبتنی بر بیشینه‌سازی مطلوبیت مورد انتظار است.

تصمیم‌گیری انسان‌ها همواره به طرق مختلفی از مفروضات علم کلاسیک مالی منحرف می‌شود و حتی در برخی مواقع امکان رفتار عقلانی از شخص تصمیم‌گیرنده سلب می‌شود. بنابراین، بسیاری از تصمیمات تنها تحت تاثیر شاخص‌های اقتصادی و عقلانیت قرار ندارد و همین امر سبب شده که فرضیات علم کلاسیک مورد انتقاد قرار گیرد.

روان‌شناسان معتقدند که انسان اقتصادی، تعارضات درونی افراد را مدنظر قرار نمی‌دهد. برای مثال، در مدل عقلانی، اهداف و اولویت‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت تصمیم‌گیری افراد و یا تطبیق ناسازگاری‌های موجود بین اهداف فردی و اجتماعی در نظر

گرفته نمی‌شود. ظهور و بروز چنین تعارضاتی سبب به وجود آمدن مدل‌های رفتاری می‌شود (قلی‌زاده، ۱۳۹۱).

رویکرد مالی رفتاری، رهیافت جدیدی در مورد بازارهای مالی است که به منظور پاسخ به برخی از مشکلاتی که در مالی کلاسیک وجود دارد، ظهور کرد. این رهیافت جدید بیان می‌کند که برخی از پدیده‌های مالی را با استفاده از مدل‌هایی که در آن‌ها عوامل کاملا عقلانی در نظر گرفته نمی‌شوند، بهتر می‌توان درک کرد (Thaler and Barberis, 2003). همچنین به نظریه‌پردازان گوشزد می‌کند در کنار سایر متغیرها، رفتار انسان را نیز در نظر بگیرند (محمدی مجد، ۱۳۹۸).

رویکرد مالی رفتاری، مکملی برای رویکرد مالی کلاسیک است. دانش مالی رفتاری نیز همانند دانش مالی کلاسیک بر مبنای مفاهیم و مفروضاتی اساسی بنا شده است، اما تفاوت آن با مالی کلاسیک این است که دانش مالی کلاسیک مفروضات خود را در بستری ایده‌آل بنا کرده در حالی که دانش مالی رفتاری این مفروضات را در بستری واقع‌گرایانه بنا می‌نهد (یوسفی و شهرآبادی، ۱۳۸۸). همچنین در رویکرد مالی رفتاری دو فرض اصلی و محدودکننده پارادایم سنتی (بیشینه‌سازی مطلوبیت مورد انتظار و عقلانیت کامل) را تعدیل می‌کنیم.

به طور کلی، می‌توان گفت رویکرد مالی کلاسیک، انسان‌ها را عقلانی، منطقی و منفعت‌طلب در نظر می‌گیرد و به دیگر وجوه انسانی توجهی ندارد در حالی که رویکرد مالی رفتاری بیان می‌دارد با در نظر گرفتن احساسات و تاثیرات آن بر تصمیمات افراد، می‌توان مدل‌هایی را ایجاد کرد که رفتار آن‌ها را بهتر تشریح کند (لاری سمنانی، ۱۳۹۵). بنابراین، رویکرد مالی رفتاری کمک می‌کند تا با فرموله کردن مدل‌های رفتاری بتوانیم شرایط موجود را بهتر شناخته و در رفع تنگناهای ناشی از الگوهای رفتاری به‌گونه‌ای بهتر عمل کنیم.

مونیتر[1] (۲۰۰۷) محقق حوزه مالی رفتاری معتقد است که ناشناخته‌ترین مفهوم مالی، ریسک بوده و موضوع مربوط به درک و شناخت از ریسک در رویکرد مالی رفتاری، یکی از موضوعات بسیار بااهمیت است؛ زیرا فرآیند قضاوت در مورد آنکه افراد چگونه

1. Montier, J.

اطلاعات را جمع‌آوری کنند، شامل ارزیابی نتایج بوده که این امر هم بر تصمیمات مالی نهایی اثرگذار است. مکتب مالی رفتاری، تجزیه و تحلیل گسترده‌ای به کار می‌برد که ریسک براساس مجموعه‌ای از عوامل عینی و ذهنی است. به عبارت دیگر، نتایج کمی و کیفی بر چگونگی تصمیم‌گیری تک‌تک افراد در مورد تصمیمات مالی تاثیر می‌گذارد. امروزه نقش رفتار انسان در حوزه مالی رفتاری به‌عنوان متغیری اثرگذار بر سایر متغیرهای مالی، نسبت به گذشته با تاکید بیشتری مطالعه می‌شود (حسین‌نژاد و حدادی، ۱۳۹۶).

در این پژوهش ما سعی کردیم عوامل موثر بر ریسک‌گریزی را با استفاده مدل‌های رفتاری مورد بررسی قرار دهیم، اما پیش از آن به طور مختصر درباره نگرش عقلانی به ریسک، مفهوم آن و رفتار افراد در مواجهه با آن می‌پردازیم.

۲-۱. نگرش عقلانی به ریسک

در این بخش به نگرش‌هایی که افراد نسبت به ریسک دارند، می‌پردازیم. فرض می‌کنیم که تصمیم‌گیرندگان (افرادی که باید انتخاب اقتصادی کنند) عقلانی هستند؛ به این معنا که آن‌ها همیشه آنچه را به نفعشان است، انتخاب می‌کنند. از این رو، در ادامه ابتدا به ارائه تعریف ریسک در اقتصاد می‌پردازیم و سپس دربارهٔ رفتار افراد در مواجهه با ریسک صحبت خواهیم کرد.

۲-۱-۱. مفهوم ریسک

ریسک عبارت است از امکان قریب‌الوقوع رخداد نامطلوب در آینده، موقعیتی که ممکن است خطرناک باشد و یا عواقب نامطلوبی به همراه داشته باشد. در شرایط ریسکی، تمام پیشامدها و احتمال وقوع هر یک را می‌دانیم (فرهنگ لغت آکسفورد) و این تفاوت ریسک با نااطمینانی است، چون در شرایط نااطمینانی برخلاف شرایط ریسکی نه در مورد تمام پیشامدهایی که ممکن است به وقوع بپیوندد آگاهی کامل وجود دارد و نه در مورد احتمال آن‌ها. در شرایط ابهام نه توزیع احتمال عایدی‌ها مشخص است و نه مقادیر احتمالی عایدی‌ها.

یک فعالیت پرریسک به این معنا است که رویدادها و پیامدهای آن‌ها قطعی نیستند و وقوع هر یک از حالات کمابیش محتمل است و یک فعالیت با ریسک پایین به این معنی

است که به طور حدودی نتیجه قطعی است. درجه ریسک بستگی به قطعیت و عدم قطعیت رویدادها دارد؛ به این معنا که ممکن است آن‌ها اتفاق بیفتند (Concina, 2014).

سوالی که اینجا پیش می‌آید، آن است که افراد هنگام مواجهه با موقعیت ریسک‌دار چه واکنشی نشان می‌دهند؟ مطالعات نشان می‌دهد که افراد هنگام مواجهه با ریسک به دلایل متعددی از جمله تفاوت در درجه پذیرش ریسک و برداشت‌های متفاوت از آن، خصوصیات، شرایط و موقعیت خود و... رفتارهای متفاوتی از خود بروز می‌دهند (مظلومی و همکاران، ۱۳۸۶). در نتیجه در اقتصاد افراد براساس نگرش خود به ریسک به سه دسته طبقه‌بندی می‌شوند که در زیر به طور مختصر شرح خواهیم داد.

۲-۱-۲. رفتار افراد در مواجهه با ریسک

سوال اساسی در نظریه تصمیم‌گیری تحت شرایط ریسکی این است که تصمیم‌گیرنده چگونه اقدام مطلوب خود را با وجود ریسک و نااطمینانی انتخاب می‌کند. به منظور مطالعه این چنین پرسشی، علم اقتصاد مسائل تصمیم‌گیری تحت ریسک و نااطمینانی را به وسیله بخت‌آزمایی تعریف می‌کند. بسیاری از متغیرهایی که در چنین شرایطی به دنبال پیش‌بینی آن‌ها هستیم، بیش از یک مقدار ممکن دارند و چنین وضعیتی را می‌توان به وسیله بخت‌آزمایی نشان داد. یک بخت‌آزمایی ساده، یک فهرست $L = (x_1, p_1; x_2, p_2; \dots; x_n, p_n)$ است که در آن برای همه iها، $p_i \geq 0$ و $\sum_{i=1}^{n} p_i$ است. p_i به عنوان احتمال پیامد x_i در نظر گرفته می‌شود (شاکری، ۱۳۹۲).

در حالت کلی افراد در مواجهه با ریسک با توجه به اینکه حاضر هستند در بخت‌آزمایی شرکت کنند یا معادل مطمئن (مقداری که فرد حاضر است به جای بخت‌آزمایی قبول کند) را انتخاب کنند به سه دسته ریسک‌گریز، ریسک خنثی و ریسک‌پذیر تقسیم می‌شوند.

۲-۱-۲-۱. افراد ریسک‌گریز

ریسک‌گریزی به معنای ترجیح پذیرش ریسک کمتر است؛ یعنی عدم تمایل به معامله‌ای پرسود، اما با ریسک بالا و ترجیح معامله‌ای با سود کمتر، اما اطمینان بیشتر. ریسک‌گریزی یک مفهوم اقتصادی و مالی مبتنی بر رفتار افراد هنگام مواجهه با شرایط ریسکی است.

تابع مطلوبیت افراد ریسک‌گریز مقعر بوده $(U''(y) < 0)$ و آن‌ها تصمیم‌گیری‌های خود را محافظه‌کارانه انجام داده و سعی می‌کنند از ریسک فرار کنند و در ازای قبول ریسک، انتظار دارند که بازده مناسبی دریافت کنند. ارزیابی آن‌ها از مطلوبیت انتظاری معین، کمتر از مطلوبیت درآمد مطمئن معادل درآمد انتظاری است. به بیان ریاضی (رابطه (۱)):

$$U[Py_1 + (1 - P)y_2 > PU(y_1) + (1 - P)U((y_2) \qquad (۱)$$

۲-۱-۲-۲. افراد ریسک خنثی

افراد ریسک خنثی نسبت به ریسک بی‌تفاوت هستند و معمولا چنین رفتاری در افراد با ثروت بیش از حد بروز می‌کند. تابع مطلوبیتشان به‌صورت یک خط مستقیم است $(U''(y) = 0)$ و ارزیابی آن‌ها از مطلوبیت انتظاری مربوط به موقعیت نامطمئن معادل با مقدار مطمئن آن است (شاکری، ۱۳۹۲). این رفتار در بین تصمیم‌گیرندگان معمول نیست و در اکثر جوامع تعداد افراد ریسک خنثی اندک است. به بیان ریاضی (رابطه (۲)):

$$U[Py_1 + (1 - P)y_2] = PU(y_1) + (1 - P)U(y_2) \qquad (۲)$$

۲-۱-۲-۳. افراد ریسک‌پذیر

ریسک‌پذیری درست نقطه مقابل ریسک‌گریزی است. افراد ریسک‌پذیر از وضعیت موجود راضی نبوده و برای تغییر وضعیت و دستیابی به اهداف بالاتر حاضرند سطح معینی از ریسک وقوع ضرر و زیان را بپذیرند. این افراد ریسک را به مثابه کالایی می‌بینند که مطلوبیت ایجاد می‌کند (ولی‌زاده لاریجانی، ۱۳۸۷). تابع مطلوبیت آن‌ها به شکل محدب است $(U''(y) > 0)$

و تصمیم‌گیری‌های خود را جسورانه انجام می‌دهند. ارزیابی آن‌ها از مطلوبیت انتظاری مربوط به یک موقعیت نامطمئن بیشتر از مقدار مطمئن معادل آن است. به عبارت بیان ریاضی:

$$PU(y_1) + (1 - P)U(y_2) > U[Py_1 + (1 - P)y_2] \qquad (۳)$$

۲-۲. عوامل موثر بر ریسک‌گریزی

به دلیل اهمیت ریسک و ریسک‌گریزی در زندگی و اقتصاد در کشورهای مختلف مطالعاتی متعددی در زمینه عوامل موثر بر ریسک‌گریزی انجام شده است و می‌توان این عوامل را از لحاظ کلان یا سازمانی بررسی کرد که در این صورت عواملی مانند نوع ساختار، تکنولوژی، پیچیدگی، تعداد کارمندان، سابقه سازمان، درآمد و... روی رفتار تاثیرگذار است و یا می‌توان این عوامل را از لحاظ خرد یا فردی بررسی کرد که در این صورت عواملی مانند سن، جنس، تحصیلات، درآمد، افراد وابسته به فرد، شغل و... روی نحوه رفتار در مواجهه با ریسک تاثیر می‌گذارد (منادیا و همکاران، ۱۳۸۶).

به طور کلی، پیدا کردن مدل کامل برای ریسک‌گریزی، کار بسیار مشکلی است؛ زیرا تعداد عوامل موثر بسیار زیاد است و تنها در صورت ثابت فرض کردن تعدادی متغیر که تاثیر وزنی کمتری نسبت به بقیه متغیرها دارند، می‌توان مدلی برای ریسک‌گریزی پیشنهاد کرد (قان‌بیلی، ۱۳۹۷). به همین دلیل در هر پژوهش فقط تعدادی از عوامل را مورد بررسی قرار می‌دهند. هدف این پژوهش بررسی برخی عوامل خرد یا فردی است.

یکی از عوامل مورد بررسی در ریسک‌گریزی، خوش‌بینی است. تاکنون مفهوم خوش‌بینی در مجموعه وسیعی از بررسی‌ها و آزمایش‌های روان‌شناسانه از نوع شناختی مورد بررسی قرار گرفته است و این عامل یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های شخصیتی و شاخص‌های مورد توجه در علوم رفتاری به‌ویژه روان‌شناسی است که در نظریه‌های مالی رفتاری دارای جایگاه ویژه‌ای است (نصیرنیا و همکاران، ۱۳۹۶).

صفت خوش‌بینی، یک صفت پایدار در تمایل فرد به داشتن انتظارات مثبت از نتایج رویدادهای آینده است (Scheier, et al, 1994) و افراد خوش‌بین نسبت به افراد بدبین بیشتر تمایل به تفسیر مثبت درباره رویدادهای مبهم دارند و آن‌ها از اعتماد به نفس بالایی برخوردار هستند. مطالعات گذشته نشان داده است که خوش‌بینی در اولویت ریسک سرمایه‌گذاری تاثیرگذار است.

بومگارتنر و دیگران[1] (۲۰۱۸) بیان کردند که رابطه بین ریسک و خوش‌بینی را می‌توان از منظر روان‌شناختی مورد بررسی قرار داد. آن‌ها به بررسی ارتباط خوش‌بینی با فعالیت‌های

1. Baumgartner, M.J., et al.

استرس‌زا همراه با ریسک پرداختند و به این نتیجه رسیدند که خوش‌بینی باعث کاهش ارزیابی منفی از وضعیت‌های ریسکی می‌شود. هچنین خوش‌بینی منجر به انعطاف‌پذیری در پاسخ به موقعیت‌های استرس‌زا می‌شود. فلتن و گیبسن[1] (۲۰۰۳) نیز در این زمینه پژوهشی انجام داده و بیان کردند که خوش‌بینان به دنبال اطلاعات بیشتر در مورد شرایط می‌گردند و در این میان تمرکز آن‌ها برای دستیابی به اطلاعات مثبت است و در دامنه‌های سرمایه‌گذاری این گرایش به احتمال بالا، سبب انتخاب فرصت‌های سرمایه‌گذاری ریسک‌دار می‌شود.

دوهمن و همکاران[2] (۲۰۱۸) در پژوهشی تحت عنوان «تمایل به ریسک‌پذیری: نقش مفهوم ریسک و خوش‌بینی» به بررسی اثر خوش‌بینی بر ریسک پرداختند. آن‌ها بیان کردند که خوش‌بینی یک جنبه پایدار از شخصیت است که روی میزان تمایل به ریسک افراد موثر است. آن‌ها برای انجام این پژوهش از روش اقتصاد آزمایشگاهی استفاده کردند و تعدادی سوال طراحی و تلاش کردند با توجه به این سوالات پی ببرند که تمرکز افراد روی پیامدهای مثبت یا منفی ریسک است. ایشان با کمک پاسخ‌های جمع‌آوری شده به سنجش ارتباط خوش‌بینی و تمرکز بر پیامدهای مثبت و منفی و پس از آن ارتباط خوش‌بینی با ریسک‌گریزی پرداختند و این چنین نتیجه گرفتند که تمرکز بر پیامدهای مثبت و منفی بر خوش‌بینی افراد اثر می‌گذارد و خوش‌بینی نیز از این کانال بر درجه پذیرش ریسک افراد تاثیر می‌گذارد و این ارتباط به صورت مستقیم است؛ یعنی با افزایش خوش‌بینی، درجه پذیرش ریسک افزایش می‌یابد.

مورد دیگر، نرخ ترجیح زمانی است. فالک و دیگران[3] (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان شواهد جهانی در مورد ترجیحات اقتصادی (GPS)[4]، تغییرات جهانی در اولویت‌های اقتصادی را مورد مطالعه قرار دادند. یکی از قسمت‌های این مطالعه مربوط به اثر نرخ ترجیح زمانی یا همان میزان صبر روی انتخاب‌های شامل ریسک است. آن‌ها برای سنجش این موضوع از یک رشته سوال درباره تصمیم‌گیری مالی مربوط به زمان حال و ۱۲ ماه آینده

1. Felton, J. & Gibson, B.
2. Dohmen, T., et al.
3. Falk et al
4. Global Preferences Survey

استفاده کردند و از افراد سوال کردند که آیا مبلغ کم حال حاضر را می‌پذیرند یا مقدار مبلغ بیشتر در ۱۲ ماه آینده را. همچنین هنگام جمع‌آوری این داده‌ها ابتدا از افراد خواستند تا فرض کنند که تورم وجود ندارد و با توجه به میزان صبری که دارند، اقدام به پاسخ‌دهی کنند. در نهایت نتیجه‌گیری آن‌ها به این صورت بود که هر چه افراد صبورتر باشند، ریسک‌گریزی آن‌ها کمتر خواهد بود.

مورد بعدی متغیرهای جمعیت‌شناختی است. همواره در هر مطالعه‌ای که پیرامون ریسک انجام می‌گیرد، تعدادی از این عوامل مورد بررسی قرار می‌گیرند. از جمله این مطالعات می‌توان به پژوهش دوهمن و همکاران (۲۰۰۹)، محمدی مجد (۱۳۹۸)، منادیا و همکاران (۱۳۸۶) و بسیاری مطالعات دیگر اشاره کرد. در این پژوهش ما از بین متغیرهای جمعیت‌شناختی اثر متغیرهای ثروت، درآمد، جنسیت، وضعیت تاهل، سن و تحصیلات را روی ریسک‌گریزی مورد بررسی قرار دادیم.

مطالعات گذشته در مورد «جنسیت» همواره به این نتیجه رسیدند که زنان ریسک‌گریزی بیشتری نسبت به مردان دارند و این نیز می‌تواند دلایل متعددی داشته باشد که همواره در هر پژوهشی به برخی از این دلایل اشاره می‌شود. برای مثال، منادیا و دیگران (۱۳۸۶) در تحقیق خود بیان می‌کنند که شاید علت تفاوت ریسک‌گریزی زنان و مردان، وابستگی بیشتر زنان، درآمد و اموال کمتر آن‌ها نسبت به مردان است.

مطالعات گذشته در مورد «سن» نیز نشان دادند که رابطه مثبت بین سن افراد و میزان ریسک‌گریزی آن‌ها وجود دارد؛ به طوری که با افزایش سن افراد، میزان ریسک‌گریزی آن‌ها افزایش می‌یابد. منادیا و دیگران (۱۳۸۶) بیان می‌کنند که شاید یکی از علل این امر آن باشد که جوان‌ترها به دلیل سال‌های بیشتری که برای جبران خسارت‌ها پیش رو دارند، معمولا ریسک‌پذیرتر هستند.

تحقیقات پیشین در مورد «سطح تحصیلات» نیز نشان دادند که رابطه مستقیمی بین سطح تحصیلات و میزان ریسک‌پذیری وجود دارد. افراد آموزش دیده به علت توانایی بهتری که در ارزیابی ریسک و بازده سرمایه‌گذاری دارند، ریسک‌پذیری بالاتری دارند (ابراهیمی سرواولیا و صابونچی، ۱۳۹۸).

«ثروت» چیزی است که مادی و دارای فایده بوده و انسان‌ها آن را تملک می‌کنند و هر آن چیزی که این سه خاصیت را داشته باشد، «ثروت» نامیده می‌شود. به عبارت دیگر، ثروت، منابع مادی و طبیعی و درآمدهای حاصل از آن است (فروغی، ۱۳۷۷). در زمینه اثر ثروت بر میزان ریسک‌گریزی نتایج متفاوتی به دست آمده است. مطالعه رونالد و گرابل[1] (۲۰۱۰) نشان داد که هر چه ثروت فرد افزایش یابد، تمایل به پذیرش ریسک افزایش می‌یابد. این در حالی است که مطالعه آقاسی و دیگران (۱۳۹۵) نشان داد که ثروت دارای تاثیرات منفی بر میزان پذیرش ریسک است و دلیل آن را چنین بیان کردند که افراد غنی جهت حفاظت از منابع مالی خویش، تمایل کمتری به پذیرش ریسک دارند؛ این در حالی است که ریسک برای افراد با پشتوانه مالی ضعیف دقیقا به اندازه خطرساز بودن می‌تواند فرصتی برای صعود به طبقات بالاتر باشد.

در مورد «درآمد»، رایت[2] (۲۰۱۲-۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی اثر آن بر ریسک‌گریزی پرداخت و به این نتیجه رسید همواره با افزایش درآمد، میزان ریسک‌گریزی فرد کاهش می‌یابد.

۳. ادبیات تجربی

۳-۱. مطالعات داخلی

تاکنون مطالعاتی در زمینه عوامل موثر بر ریسک‌گریزی انجام شده که در ادامه به برخی از آن‌ها و نتایج به دست آمده از آن‌ها اشاره می‌کنیم.

منادیا و همکاران (۱۳۸۶) با بررسی عوامل تاثیرگذار بر تمایل به ریسک افراد و همچنین سازمان‌ها به این نتیجه رسیدند که عواملی مانند تحصیلات، درآمد، سلامتی، افراد وابسته به فرد، شغل و درآمد شخصی و... بر تمایل به ریسک افراد و عواملی مانند عوامل ساختاری، تکنولوژی، محیط، پیچیدگی، اندازه، هدف‌ها، تنوع پروژه‌های در دست اجرا، تعداد کارمندان، درآمد، سرمایه اولیه، محیط رقابتی کار و... بر ظرفیت پذیرش ریسک سازمان‌ها تاثیرگذار است و به این نتیجه رسیدند که پذیرش ریسک به علت رفتار انسانی

1. Ronald, S. & Grable, D.
2. Wright, J.

دینامیک موضوعی است که بسیار جای کار دارد و تاکنون مدلی کامل برای تحلیل درجه ریسک‌گریزی پیشنهاد نشده است.

آقاسی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که بین متغیر مستقل (سواد مالی، ثروت و مهارت‌های مدیریت مالی) و متغیر وابسته (درجه ریسک‌گریزی مالی) رابطه وجود دارد. مردان، جوان‌ترها و افراد مجرد تمایل بیشتری به ریسک‌پذیری دارند. افرادی که تازه ازدواج کرده‌اند به خاطر ادامه نسل و زندگی‌شان ریسک‌گریزترند. سفیدپوستان نسبت به دیگر نژادها ریسک‌گریزی کمتری دارند. تحصیلات و درآمد تاثیر مثبتی بر میزان قبول ریسک دارند. این در حالی است که ثروت و درآمد دارای تاثیرات منفی بر درجه پذیرش ریسک هستند.

سرو اولیا و صابونچی (۱۳۹۸) در تحقیقی به شناسایی تاثیر فاکتورهای جمعیت‌شناختی از جمله جنسیت، سن، وضعیت تاهل، آموزش، وضعیت شغلی و درآمد بر سطح پذیرش ریسک و ریسک‌پذیری افراد حقیقی که تمایل به سرمایه‌گذاری دارند، پرداختند. آنان به این نتیجه رسیدند که جنسیت، سن و درآمد، تاثیر معنی‌داری بر ریسک‌پذیری دارند. مردان نسبت به زنان، افراد جوان نسبت به افراد پیر و افراد دارای درآمد بالا نسبت به افراد دارای درآمد پایین، ریسک‌پذیرتر هستند. همچنین نتایج پژوهش‌های ایشان نشان داد که وضعیت تاهل تاثیر معنی‌داری روی ریسک‌پذیری ندارد.

برخی از مطالعات در کشور به بررسی رابطه بین ریسک با عملکرد نهادهای اقتصادی پرداخته‌اند. به عنوان مثال، تقی نژادعمران و همکاران (۱۴۰۰) به بررسی رابطه ریسک، اندازه و سودآوری فعالیت‌های اقتصادی و بهره‌مندی از اهرم‌های مالی توسط بانک‌ها پرداخته‌اند.

۲-۳. مطالعات خارجی

دوهمن و همکاران (۲۰۱۱) در مقاله‌ای تحت عنوان «نگرش‌های فردی ریسک، عوامل تعیین‌کننده، اندازه‌گیری و نتایج» به بررسی اندازه‌گیری و ماهیت نگرش‌های ریسک فردی پرداختند. در این پژوهش از افراد خواسته شد تا یک ارزیابی کلی در مورد تمایل خود به ریسک‌پذیری را به طور کلی انجام دهند. نتایج نشان داد که از نظر اقتصادی، جنس، سن

و سابقه والدین بر تمایل فرد به ریسک‌گریزی تاثیرگذار است. همچنین در این پژوهش پایداری نگرش‌ها در زمینه‌های مختلف مورد سنجش قرار گرفته و متوجه شدند که این نگرش‌ها نسبتا پایدار هستند. همچنین عنوان کردند که والدین در شکل دادن نگرش‌های ریسک کودکان یک نقش بالقوه و مهم دارند.

فالک و همکاران (۲۰۱۸) در مقاله‌ای تحت عنوان «شواهد جهانی در مورد ترجیحات اقتصادی» به بررسی ترجیحات جهانی پرداختند. بررسی ترجیحات جهانی (GPS) شامل معیارهای ترجیح زمانی، اولویت ریسک و سه نوع متمایز از اولویت‌های اجتماعی هستند. در بسیاری از نظریه‌های مورد بررسی، بیان شده ترجیحات، تصمیم‌گیری فردی را هدایت می‌کند و این شامل ترجیحات در مورد ریسک، زمان‌بندی پاداش‌ها و در حوزه اجتماعی تقابل، نوع‌دوستی و اعتماد است. تحقیقات نشان داد که سن، جنسیت و توانایی شناختی ممکن است ترجیحات را تعیین کنند. هر چه سن پایین‌تر باشد، توانایی شناختی بالاتر و ریسک‌پذیری بیشتر است. در مورد جنسیت، تحقیقات نشان دادند که زنان کمتر از مردان صبور هستند، اما تفاوت ناچیز است و هر چه صبر پایین‌تر باشد، ریسک‌پذیری کمتر است. در کل هر چه توانایی شناختی بالاتر باشد، ریسک‌پذیری بیشتر است. علاوه بر این، ریسک‌پذیری در سطح فردی با درآمد نیز همبسته است.

دوهمن و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی تحت عنوان «تمایل به ریسک‌پذیری: نقش مفهوم ریسک و خوش‌بینی» شواهدی را ارائه کردند که تمایل به ریسک‌پذیری تحت تاثیر عواملی هستند که این عوامل فراتر از پارامترهای تابع مطلوبیت استاندارد است. اینکه مردم چگونه ریسک را درک می‌کنند و به‌خصوص اینکه تمرکز آن‌ها بر پیامدهای مطلوب یا نامطلوب ریسک است روی ریسک‌پذیری افراد اثرگذار است. آن‌ها نشان دادند تمرکز افراد بر پیامدهای مطلوب یا نامطلوب با خوش‌بینی که یک جنبه پایدار از شخصیت است، مرتبط بوده و خوش‌بینی یکی از عواملی است که روی میزان ریسک‌پذیری افراد اثرگذار است.

با بررسی مطالعات گذشته در زمینه عوامل موثر بر ریسک‌گریزی متوجه شدیم که عوامل بسیاری بر ریسک‌گریزی افراد تاثیرگذار هستند از جمله می‌توان به تحصیلات، درآمد، جنس، سن و... اشاره کرد. نکته‌ای که در اینجا مطرح است، آن است که مطالعات

خارجی نشان دادند که خوش‌بینی و میزان صبوری (نرخ ترجیح زمانی) افراد از عواملی هستند که بر میزان پذیرش ریسک تاثیرگذار هستند، اما تاکنون در هیچ‌کدام از مطالعات داخلی اثر این دو متغیر در ایران بررسی نشده است. در این پژوهش ما تاثیر تعدادی متغیر کنترلی و خوش‌بینی و صبوری افراد به عنوان متغیرهای اصلی را بر میزان ریسک‌گریزی و همچنین جهت تاثیر این متغیرها را مورد بررسی قرار دادیم.

٤. روش پژوهش

سوال اساسی که در این پژوهش مطرح است و به دنبال پاسخ به آن هستیم، این است که آیا متغیرهای پژوهش ما شامل خوش‌بینی، نرخ ترجیح زمانی، ثروت، درآمد، جنسیت، وضعیت تاهل، سن و تحصیلات افراد روی درجه ریسک‌گریزی آن‌ها اثرگذار است و چنانچه اثرگذار بود جهت این تاثیر به چه صورت است. برای این منظور، ابتدا باید یک سری اطلاعات و داده‌هایی گردآوری شود که در ادامه در مورد نحوه جمع‌آوری آن‌ها توضیح خواهیم داد.

٤-١. جمع‌آوری اطلاعات

از منظر روش گردآوری اطلاعات، تحقیق حاضر در گروه تحقیقات میدانی قرار می‌گیرد و دلیل آن این است که برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری مورد مطالعه، کشور ایران در سال ۱۳۹۹ است و از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده کردیم. برای این منظور بیشترین تعداد پرسشنامه را به صورت آنلاین منتشر کردیم تا افراد در همه مناطق ایران و در تمام رده‌های سنی در این پژوهش شرکت داده شوند. پرسشنامه‌ها در طول یک دوره شش ماهه منتشر و توزیع شد و در شش ماهه دوم سال ۱۳۹۹ تمام اطلاعات گردآوری شدند. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران[1] برای حالتی که اندازه جامعه بی‌نهایت باشد، استفاده[2] و حجم نمونه ۳۲۰ تعیین شد و در نهایت تعداد ۳۰۴ نفر پرسشنامه را صحیح تکمیل کردند. برای پاسخ به سوالات تحقیق در

1. Cochran Formula

۲. از فرمول $n = \frac{z^2pq}{e^2}$ که z=1/96 ، p=0.3، q=0/7 و e=0/05 برای محاسبه حجم نمونه استفاده شد.

ابتدایی‌ترین اقدام باید درجه ریسک‌گریزی افراد را مورد سنجش قرار می‌دادیم به همین دلیل سوالاتی را به منظور سنجش این متغیر برگزیدیم.

ابتدا یک سری سوالات جمعیت‌شناختی آوردیم. در این مجموعه سوالات هم از پرسش‌های بسته و هم پرسش‌های باز استفاده کردیم. به طور کلی، پرسش‌های بسته به گونه‌ای هستند که پاسخ‌دهندگان در پاسخ به آن‌ها مجبور می‌شوند تنها از بین گزینه‌های پیشنهادی انتخاب کنند، اما در پاسخ‌های باز، پاسخگو آزاد است که هر پاسخی که به ذهنش می‌آید، بیان کند. در پرسشنامه این پژوهش سوالات جنسیت، وضعیت تاهل، تحصیلات، وضعیت شغلی، وضعیت اقتصادی و دارا بودن منزل و خودرو در قالب پرسش‌های دو یا چندگزینه‌ای مطرح شده، اما سوالات مربوط به سن و قیمت منزل و خودرو در قالب سوالات باز مطرح شده و پاسخ‌دهنده محدودیتی برای پاسخ به این سوالات ندارد (سوالات دارا بودن منزل و خودرو و قیمت این دو برای سنجش میزان ثروت به کار رفته‌اند).

پس از آن به منظور سنجش درجه ریسک‌گریزی افراد در وهله اول یک سوال مستقیم درباره تمایل افراد به پذیرش یا عدم پذیرش ریسک پرسیدیم تا شناخت افراد از خود در زمینه ریسک‌گریزی را مورد سنجش قرار دهیم. این سوال به این صورت مطرح شد که «به طور کلی آیا شما فرد ریسک‌گریزی هستید یا ریسک‌پذیر؟» و پاسخ آن در یک طیف پنج گزینه‌ای از بسیار ریسک‌پذیر تا بسیار ریسک‌گریز طبقه‌بندی شده است. پس از آن دو مجموعه سوال آوردیم تا از طریق آن‌ها به ماهیت رفتار افراد در مواجهه با ریسک پی ببریم. مجموعه سوالات اول به اقتباس از پرسشنامه معتبر بین‌المللی GPS آورده شده است. در این سوالات برای افراد شرایطی ترسیم می‌شود و از آن‌ها خواسته می‌شود بین دو حالت، انتخابی انجام دهند. حالت اول این است که آن‌ها مقدار ثابتی پول را به طور حتمی دریافت کنند و یا اینکه در یک بخت‌آزمایی با ۵۰ درصد شانس بردن ۱۲ میلیون تومان پول و ۵۰ درصد شانس بردن هیچ پولی شرکت کنند. مبلغ نقد حتمی، کمتر از میزان قرعه‌کشی است و ۵ حالت را ترسیم کردیم که مبلغ حتمی به مبلغ قرعه‌کشی شده نزدیک یا دور است تا افراد با توجه به میزان ریسک‌گریزی‌شان به سوالات پاسخ دهند. جواب این سوال‌ها سه گزینه‌ای بود که گزینه‌ها شامل «شانس ۵۰-۵۰»، «مبلغ نقد حتمی» و «نمی‌دانم» بود. پس

از آن، یک مجموعه سوال دیگر آورده و شرایط ریسک‌داری را برای پاسخ‌دهندگان ترسیم کردیم. برای مثال سوالی درباره اینکه فرد دوست دارد در شغلی با درآمد ثابت و معین مشغول شود یا چقدر ترجیح می‌دهد قبل از تصمیم‌گیری تمام اطلاعات و حقایق را جمع‌آوری کند و یا کارهایی را انجام دهد که روش انجام آن‌ها از قبل تعیین شده و... و افراد با طیف پنج گزینه‌ای از کاملا مخالفم تا کاملا موافقم به این سوالات، پاسخ می‌دادند.

پس از مشخص شدن درجه ریسک‌گریزی افراد، سوالاتی در مورد نرخ ترجیح زمانی مطرح کردیم تا ارتباط این متغیر با ریسک‌گریزی را مورد سنجش قرار دهیم. سوالات این بخش نیز به اقتباس از پرسشنامه معتبر GPS گردآوری شده است. در این بخش از افراد خواسته می‌شود که بین دریافت مقدار مشخصی پول در حال حاضر و مقدار بیشتر در ۱۲ ماه آینده تصمیم‌گیری کنند. مبلغ حال حاضر همواره ثابت، اما مبلغ ۱۲ ماه آینده تغییر می‌کند و افراد با توجه به میزان صبر خود از بین سه گزینه امروز، ۱۲ ماه آینده یا نمی‌دانم گزینه‌ای را انتخاب می‌کنند.

در مرحله بعد سوالات مربوط به متغیر خوش‌بینی را آوردیم. سوالات این بخش نیز به دو قسمت تقسیم می‌شدند؛ بخش اول سوالات به اقتباس از مقاله «نقش مفهوم ریسک و خوش‌بینی» نوشته دوهمن و همکاران آورده شد. این مقاله در سال ۲۰۱۸ تدوین شده و به دنبال سنجش اثر خوش‌بینی بر میزان ریسک‌پذیری افراد است. موضوعات مورد پرسش در این سوالات از افراد با هدف سنجش درجه ریسک‌گریزی افراد به شرح زیر است:

۱- در مورد جنبه‌های منفی یا مثبت ریسک فکر کرده‌اند؟ (گزینه‌ها پنج تایی و از فقط جنبه‌های منفی تا فقط جنبه‌های مثبت)

۲- در مورد موقعیت‌های بزرگ مالی با ریسک‌های بالا یا موقعیت‌های کوچک مالی با ریسک‌های پایین فکر کرده‌اند؟ (فقط موقعیت‌های کوچک مالی تا فقط موقعیت‌های بزرگ مالی)

۳- در مورد شرایطی فکر کرده‌اند که پذیرش ریسک منجر به دستیابی به دستاوردهای کوچک می‌شود یا دستاوردهای بزرگ؟ (فقط دستاوردهای کوچک تا فقط دستاوردهای بزرگ)

۴- در مورد شرایطی فکر کرده‌اند که قبول ریسک و احتمال شکست منجر به خسارت بزرگ می‌شود یا خسارت کوچک؟ (فقط خسارت کم تا فقط خسارت زیاد)

در ادامه یک سری سوالات محقق ساخته نیز آورده شد تا این متغیر به خوبی مورد سنجش قرار گیرد و برای پاسخ به آن‌ها از یک طیف کاملا مخالفم تا کاملا موافقم استفاده می‌شود. برای مثال وقتی به آینده نگاه می‌کند فرد خوش‌بینی است یا بدبین؟ یا انتظار دارد اتفاقات خوب بیشتری برایش بیفتد یا اتفاقات بد؟ و...

پس از طراحی پرسشنامه سپس روایی آن در دو جنبه روایی ظاهری و محتوایی بررسی شد و پس از تایید روایی، پرسشنامه در اختیار افراد قرار گرفت و در نهایت پس از جمع‌آوری داده‌ها، پایایی پرسشنامه از طریق ضریب آلفای کرونباخ مورد ارزیابی قرارگرفت. در این آزمون اگر آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷ باشد، نشان‌دهنده قابلیت اعتماد به پرسشنامه است که با توجه به نتایج جدول (۱)، پرسشنامه حاضر از پایایی مناسب برخوردار است.

جدول ۱. پایایی تحقیق و مقادیر آلفای کرونباخ

متغیرها	تعداد سوالات	شماره سوالات	آلفای کرونباخ
ریسک‌گریزی	٤	۱۷-۲۰	۰/۷٤
نرخ ترجیح زمانی	٤	۲۱-۲٤	۰/۸٤
خوش‌بینی	٤	۲۷-۳۰	۰/۷۳
	٤	۳۱-۳٤	۰/۸۹
	۱۰	۲۵-۳٤	۰/۷۷

ماخذ: یافته‌های پژوهش و بر مبنای نرم‌افزار Spss

پس از بررسی روایی و پایایی در مرحله بعد فرضیه‌های پژوهش مورد سنجش قرار می‌گیرد.

٤-۲. رگرسیون چند متغیره

به منظور بررسی رابطه علی بین عوامل موثر بر ریسک‌گریزی از رگرسیون چندمتغیره به شکل رابطه (۴) استفاده شده است.

$$RA_i = \alpha + \beta_1 Optimism_i + \beta_2 Wealth_i + \beta_3 Income_i + \beta_4 Patience_i + \beta_5 Gender_i + \beta_6 Single_i + \beta_7 Age_i + \beta_8 Education_i + \varepsilon_i \quad (۴)$$

$i=1,2,\ldots,315$

هدف از رابطه (۴)، تخمین پارامترهای α، β_1 و ... و β_8 است که با استفاده از روش حداقل مربعات معمولی (OLS) تخمین زده شده است. متغیرهای این رگرسیون به شرح جدول (۲) است.

جدول ۲. متغیرها مورد استفاده در مدل سازی

نام متغیر	توضیح
RA_i	درجه ریسک‌گریزی پاسخ‌دهندگان
$Optimism_i$	خوش‌بینی پاسخ‌دهندگان
$Wealth_i$	ثروت پاسخ‌دهندگان
$Income_i$	درآمد پاسخ‌دهندگان
$Patience_i$	نرخ ترجیح زمانی (میزان صبر) پاسخ‌دهنگان
$Gender_i$	جنسیت پاسخ‌دهنگان
$Single_i$	وضعیت تاهل پاسخ‌دهندگان
Age_i	سن پاسخ‌دهنگان
$Education_i$	تحصیلات پاسخ‌دهندگان

ماخذ: یافته‌های پژوهش

۵. مدل‌سازی تجربی و تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این بخش به تفسیر و تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از جامعه مورد مطالعه در قالب آمار تحلیلی و به دو صورت آمار توصیفی و استنباطی می‌پردازیم. ابتدا داده‌های مربوط به هر یک از متغیرها که از پاسخ پرسشنامه‌های استفاده شده به‌دست آمده در قالب شاخص‌های آماری عددی توصیف شده و شناخت کافی از پراکندگی و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی با روش آمار توصیفی به‌دست آمده و پس از آن از روش‌های آمار استنباطی برای تجزیه و تحلیل فرضیه‌های پژوهش استفاده شده است.

۵-۱. آمارهای توصیفی

اطلاعات توصیفی مربوط به متغیرهای جمعیت‌شناختی شامل جنسیت، وضعیت تاهل، سن، سطح تحصیلات، وضعیت شغلی و وضعیت اقتصادی در جدول (۳) ارائه شده است.

جدول ۳. توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

متغیر	سطح متغیر	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	مرد	۱۵۵	٤۹/۲
	زن	۱٦۰	۵۰/۸
	جمع	۳۱۵	۱۰۰/۰
وضعیت تاهل	مجرد	۲۱۹	٦۹/۲
	متاهل	۹٦	۳۰/۵
	جمع	۳۱۵	۱۰۰/۰
سن	کمتر از ۲۰ سال	۱٦	۵/۱
	بین ۲۰-۳۰ سال	۱۷۲	۵٤/٦
	بین ۳۰-٤۰ سال	۱۰۰	۳۱/۷
	بالاتر از ٤۰ سال	۲۷	۸/٦
	جمع	۳۱۵	۱۰۰/۰
سطح تحصیلات	زیر دیپلم	٤	۱/۳
	دیپلم- لیسانس	۹۹	۳۱/٤
	لیسانس- فوق‌لیسانس	۱۳۹	٤٤/۱
	فوق‌لیسانس- دکتری	۷۳	۲۳/۲
	جمع	۳۱۵	۱۰۰/۰
وضعیت شغلی	بیکار	۵۱	۱٦/۲
	بازنشسته	۱	۰/۳
	خانه‌دار	۲۷	۸/٦
	محصل	۷	۲/۲
	دانشجو	۱۳۱	٤۱/٦
	شاغل	۹۸	۳۱/۱
	جمع	۳۱۵	۱۰۰/۰
وضعیت اقتصادی	درآمد زیر ۱ میلیون تومان	۱۱۲	۳۵/٦
	درآمد بین ۱-۳ میلیون تومان	۱۰٦	۳۳/۷
	درآمد بین ۳-٦ میلیون تومان	٦۳	۲۰/۰
	درآمد بالای ٦ میلیون تومان	۳٤	۱۰/۸
	جمع	۳۱۵	۱۰۰/۰

ماخذ: یافته‌های پژوهش

همان‌طور که در جدول (۳) ملاحظه می‌شود از نظر جنسیت زنان با ۵۰/۸ درصد بیشترین حجم نمونه را تشکیل می‌دهند. از نظر وضعیت تاهل نیز مجردها با ۶۹/۲ درصد بیشترین حجم نمونه را به خود اختصاص داده‌اند. از نظر سن افراد کمتر از ۲۰ سال با ۵/۱ درصد کمترین حجم نمونه و افراد بین ۲۰-۳۰ سال با ۵۴/۶ درصد بیشترین حجم نمونه را تشکیل داده‌اند. از نظر سطح تحصیلات افراد زیر دیپلم با ۱/۳ درصد و افراد دارای مدرک تحصیلی لیسانس- فوق‌لیسانس با ۴۴/۱ درصد به ترتیب کمترین و بیشترین حجم نمونه را دارا هستند. با نگاه به جدول در مورد وضعیت شغلی نیز متوجه خواهیم شد که افراد دانشجو بیشترین حجم نمونه را دارند و از نظر وضعیت اقتصادی افراد با درآمد بالای ۶ میلیون تومان با ۱۰/۸ درصد و افراد با درآمد زیر ۱ میلیون تومان با ۳۵/۶ درصد، کمترین و بیشترین حجم نمونه را تشکیل داده‌اند.

۵-۲. تصریح مدل

قبل از تصریح مدل از آنجایی که در این مدل‌ها از داده‌های مقطعی استفاده شده است مهم‌ترین آزمون‌های خوبی برازش که عبارتند از آزمون ناهمسانی واریانس[1] و آزمون هم‌خطی[2] باید انجام گیرد.

۵-۲-۱. آزمون واریانس ناهمسانی

نتایج حاصل از این آزمون از طریق نرم‌افزار Stata در جدول (۴) ارائه شده است. با توجه به اینکه در این آزمون Prob بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است؛ از این رو، فرضیه صفر مبنی بر همسانی واریانس جملات خطا رد نمی‌شود.

جدول ٤. نتایج آزمون واریانس ناهمسانی با استفاده از روش بروش-پاگان

آماره آزمون	مقدار آماره	احتمال
Chi2(1)	۱/٦۳	۰/۲۰۱۲

ماخذ: محاسبات پژوهش و بر مبنای نرم‌افزار STATA

1. Heteroskedasticity test
2. Collinearity test

۵-۲-۲. آزمون هم‌خطی

در این پژوهش برای تشخیص هم‌خطی میان متغیرها از آزمون کشف عنصر افزایش‌دهنده واریانس (VIF)[1] استفاده شده است. نتایج حاصل از این آزمون در جدول (۵) ارائه شده است. تحقیقات پیشین نشان داده‌اند که اگر مقدار VIF هر یک از رگرسورها کمتر از ۵ باشد در این صورت می‌توان بیان کرد که مشکل هم‌خطی بین متغیرهای توضیحی وجود ندارد.

جدول ۵. نتایج آزمون هم‌خطی (آزمون VIF)

متغیرها	VIF	1/VIF
Optimism	۱/۲۱	۰/۸۲۷٤۹٤
Wealth	۱/٦۰	۰/٦۲٥۱۸٤
Income	۱/۱۸	۰/۸٤۸۸٦٥
Patience	۱/۰٥	۰/۹٥٤۲۳۳
Gender	۱/۱۳	۰/۸۸٤۰٦٦
Single	۱/۳۰	۰/۷٦٦٥۸٥
Age	۱/۹۷	۰/٥۰۸۱۰۸
Education	۱/۱۷	۰/۸٥٦۳۳٤
میانگین VIF	۱/۳۳	

ماخذ: یافته‌های پژوهش و بر مبنای نرم‌افزار STATA

با توجه به اینکه مقادیر ضریب افزایش واریانس (VIF) برای تمامی متغیرها کمتر از ۵ و به خصوص کمتر از ۲ است؛ از این رو، بین متغیرهای مستقل هم‌خطی وجود ندارد.

۵-۳. برآورد مدل

پس از آمار توصیفی به‌تصریح مدل به روش رگرسیون حداقل مربعات معمولی (OLS) پرداختیم.

1. Variance Inflation Factor

جدول ٦. نتایج برآورد مدل با استفاده از روش OLS

متغیر وابسته		RA	
متغیرها	ضرایب*	مقدار آماره t	احتمال
Optimism	-۰/۰۲۷۵۳٤*	-۳/۷۱	۰/۰۰۰
Wealth	۰/۰۰۰۳۱۳۹*	۳/۰۷	۰/۰۰۲
Income	-۰/۲۸۷٦۱٦۲*	-٦/٦۳	۰/۰۰۰
Patience	-۰/۰۱۷۹۲٦۷	-۰/۸۱	۰/٤۱۸
Gender	-۰/۱۹۱۳٦۳۳*	-۲/۲٦	۰/۰۲٤
Single	۰/۲۲٦٤۸۸۵*	۲/۳۱	۰/۰۲۲
Age	۰/۰٤٤۳۵۰۳*	۵/٦۳	۰/۰۰۰
Education	۰/۰٦۹٤٤۱۲	۱/۲٤	۰/۲۱۵
_Cons	۲/۱٦۰٦٦۱*	۵/۷۵	۰/۰۰۰
Number of obs	۳۰٤	F(8,295)	۲۹/۱۳
R-squared	۰/٤٤۱۳	Prob > F	۰/۰۰۰۰
Adj R-squared	۰/٤۲٦۲	Root MSE	۰/٦۹۳۲۵

* ضریب در سطح ۵ درصد معنی‌دار است.

ماخذ: یافته‌های پژوهش و بر مبنای نرم‌افزار STATA

در این روش برای تشخیص معناداری ضرایب از Prob استفاده می‌شود و چنانچه Prob آن بزرگ‌تر از ۰/۰۵ باشد، آن متغیر از لحاظ آماری معنادار نبوده و بر متغیر وابسته بی‌اثر است در غیر این صورت متغیر مورد بررسی بر متغیر وابسته اثرگذار است. طبق جدول مشاهده می‌کنیم که متغیرهای خوش‌بینی، ثروت، درآمد، جنسیت، وضعیت تاهل و سن دارای ضرایب معنادار بوده و اثرگذاری آن‌ها بر متغیر وابسته به این صورت است که متغیرهای خوش‌بینی و درآمد اثر معکوس و معنادار بر ریسک‌گریزی دارند؛ یعنی با افزایش آن‌ها ریسک‌گریزی کاهش می‌یابد. متغیرهای ثروت و سن اثر مستقیم و معنادار بر ریسک‌گریزی دارند؛ یعنی هرچه فرد ثروتمندتر و مسن‌تر باشد، ریسک‌گریزی افزایش می‌یابد و اثرگذاری متغیرهای جنسیت و وضعیت تاهل نیز به این صورت است که زنان و افراد متاهل ریسک‌گریزی بیشتر نسبت به مردان و افراد مجرد دارند.

برای اینکه بتوان به نتایج حاصل از روش OLS اعتماد کرد باید یک سری پیش‌شرط‌هایی محقق باشد و به این منظور آزمون‌های واریانس ناهمسانی و هم‌خطی انجام گرفت.

۵-٤. تفسیر نتایج

نتایج حاصل از آماره t مربوط به اثر متغیر خوش‌بینی بر درجه ریسک گریزی نشان می‌دهد خوش‌بینی بر ریسک گریزی در ایران اثر معکوس و معنادار دارد. از این رو، می‌توان انتظار داشت هر اندازه خوش‌بینی افراد افزایش یابد، ریسک گریزی کاهش یابد. به عبارت دیگر، می‌توان نتیجه گرفت که هر چه افراد خوش‌بین‌تر باشند، ریسک‌پذیرتر شوند. نتایج این فرضیه با پژوهش‌های فلتن و گیبسون (۲۰۱۴)، دوهمن و همکاران (۲۰۱۸) که به این نتیجه رسیدند که خوش‌بینان ریسک‌پذیری بیشتری دارند، همخوانی دارد.

نتایج حاصل از آماره t مربوط به اثر متغیر ثروت بر درجه ریسک گریزی نشان می‌دهد ثروت بر ریسک گریزی در ایران اثر مستقیم و معنادار دارد. بنابراین، می‌توان انتظار داشت هر اندازه ثروت فرد افزایش یابد، ریسک گریزی فرد نیز افزایش یابد. به عبارت دیگر، می‌توان نتیجه گرفت افراد ثروتمند ریسک گریزتر هستند. نتایج این فرضیه با پژوهش‌های آقاسی و همکاران (۱۳۹۵) و قان‌بیلی (۱۳۹۷) که بیان می‌دارند با افزایش ثروت، افراد تمایل کمتر به پذیرش ریسک دارند و ریسک گریزتر می‌گردند، همخوانی دارد. همچنین نتیجه مربوط به این فرضیه با پژوهش رونالد و گرابل[1] (۲۰۱۰) همخوانی ندارد؛ آنان با بررسی اثر ثروت بر ریسک گریزی افراد به این نتیجه رسیده بودند که با افزایش ثروت، تمایل افراد به تحمل ریسک بیشتر خواهد بود. به بیان دیگر، افراد هر چه ثروتمندتر شوند، ریسک‌پذیرتر می‌شوند. از این رو، اثر ثروت بر ریسک گریزی جای بحث و تفکر دارد.

با مطالعه پژوهش‌های پیشین به نظر می‌رسد این احتمال وجود دارد که در ایران اثر ثروت به ریسک گریزی معکوس این مسئله در کشورهای دیگر باشد. شاید بتوان این موضوع را این‌گونه تفسیر کرد که در ایران، ثروت ناشی از به ارث رسیدن یا باد آورده باشد که سبب شده است افراد با ثروت بیشتر ریسک گریزتر شوند. استدلال دیگری که

1. Ronald, S. & Grable, D.

می‌توان در اینجا مطرح کرد، اشتباه در اندازه‌گیری ثروت است. در ایران اطلاعات مربوط به دارایی و ثروت افراد مشخص نیست و در این مطالعه نیز داشتن خودرو و مسکن و قیمت حدودی آن‌ها معیار قرار گرفته است که خود افراد آن را گزارش کرده‌اند؛ از این رو، ممکن است تورش داشته باشد.

نتایج حاصل از آماره t مربوط به اثر متغیر درآمد بر درجه ریسک‌گریزی نشان می‌دهد درآمد بر ریسک‌گریزی در ایران اثر معکوس و معنادار دارد. از این رو، می‌توان انتظار داشت هر اندازه درآمد فرد افزایش یابد، ریسک‌گریزی آن کاهش یابد. به بیان دیگر، می‌توان نتیجه گرفت افراد با درآمد بالا، ریسک‌پذیرتر هستند. نتایج این فرضیه با پژوهش‌های رایت (۲۰۱۲-۲۰۱۴) ، شاه و همکاران[1] (۲۰۲۰) که بیان می‌دارند با افزایش درآمد تمایل افراد به ریسک‌پذیری افزایش می‌یابد همخوانی دارد.

نتایج حاصل از آماره t مربوط به اثر متغیر جنسیت بر درجه ریسک‌گریزی نشان می‌دهد جنسیت بر ریسک‌گریزی اثر معناداری دارد؛ به این صورت که زنان ریسک‌گریزتر از مردان هستند. از این رو، مردان ریسک‌پذیری بیشتری دارند و هرچه در یک جامعه تعداد مردان بیشتر باشد، ریسک‌پذیری بیشتری اتفاق می‌افتد. نتایج این فرضیه با پژوهش‌های بنیر و نیوبرت[2] (۲۰۱۶)، حسین‌نژاد و حدادی (۱۳۹۶) و محمدی مجد (۱۳۹۸) که بیان می‌دارند زنان نسبت به مردان ریسک‌گریزی بیشتری دارند، همخوانی دارد.

نتایج حاصل از آماره t مربوط به اثر متغیر وضعیت تاهل بر درجه ریسک‌گریزی نشان می‌دهد وضعیت تاهل بر ریسک‌گریزی در ایران اثر معناداری دارد؛ به این صورت که افراد متاهل ریسک‌گریزتر از افراد مجرد هستند. پس هر چه تعداد افراد مجرد در یک جامعه بیشتر باشد، ریسک‌پذیری بیشتری اتفاق می‌افتد.

نتایج حاصل از آماره t مربوط به اثر متغیر سن بر درجه ریسک‌گریزی نشان می‌دهد متغیر سن بر ریسک‌گریزی در ایران اثر مستقیم و معنادار دارد و این فرضیه مورد تایید قرار گرفت. از این رو، می‌توان انتظار داشت هر اندازه سن افراد افزایش می‌یابد،

1. Shah, N. H., et al.
2. Bannier, C.E., & Neubert, M.

ریسک‌گریزی آن‌ها نیز افزایش یابد. به عبارت دیگر، می‌توان گفت افراد مسن‌تر، ریسک‌گریزتر هستند. نتایج این فرضیه با پژوهش‌های بنیر و نیوبرت (۱۹۹۹) و منادیا و همکاران (۱۳۸۶) که بیان می‌دارند با افزایش سن، ریسک‌گریزی افراد افزایش می‌یابد همخوانی دارد.

نتایج حاصل از آماره t مربوط به اثر متغیر نرخ ترجیح زمانی و سطح تحصیلات بر درجه ریسک‌گریزی نشان می‌دهد نرخ ترجیح زمانی و تحصیلات بر ریسک‌گریزی در ایران اثر معناداری ندارد.

٦. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در این پژوهش از بین عوامل متعدد موثر بر ریسک‌گریزی افراد، تعدادی از آن‌ها انتخاب و میزان و چگونگی اثرگذاری آن‌ها بر ریسک‌گریزی افراد بررسی شد. آزمون فرضیه‌های پژوهش نشان داد که متغیرهای خوش‌بینی و درآمد اثر معکوس و معنادار بر ریسک‌گریزی دارند و با افزایش آن‌ها ریسک‌گریزی کاهش می‌یابد. متغیرهای ثروت و سن نیز اثر مستقیم و معنادار بر ریسک‌گریزی دارند و با افزایش آن‌ها، ریسک‌گریزی نیز افزایش می‌یابد. متغیرهای نرخ ترجیح زمانی و تحصیلات نیز طبق آزمون فرضیه‌ها اثر معناداری بر ریسک‌گریزی افراد در ایران ندارند. در مورد متغیر وضعیت تاهل اثرگذاری این متغیر به این صورت است که افراد متاهل نسبت به افراد مجرد ریسک‌گریزی بیشتری دارند و همچنین در مورد جنسیت نتایج حاکی از این است که زنان ریسک‌گریزی بیشتری نسبت به مردان دارند.

یافته‌های این مطالعه برای شرکت‌های مشاور سرمایه‌گذاری و شرکت‌های بیمه که ریسک‌گریزی افراد برای پیشنهادات سرمایه‌گذاری و یا تعیین حق بیمه تاثیرگذار است، مفید است. از این رو، می‌تواند در تعیین سبدهای بهینه سرمایه‌گذاری و همچنین نرخ بهینه حق بیمه مفید باشد و از این طریق در تخصیص بهینه منابع مالی و رشد و توسعه اقتصاد موثر باشد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود مشاوران، عوامل موثر بر ریسک گریزی افراد را در توصیه‌های مالی و اقتصادی خود در نظر بگیرند.

بر اساس یافته‌های این مطالعه افراد خوش‌بین ریسک‌گریزی کمتری دارند؛ از این رو، پیشنهاد می‌شود شرکت‌های مورد اشاره علاوه بر سایر ویژگی‌های افراد، این معیار را نیز در پیشنهادهای سرمایه‌گذاری و یا سیاست‌های بیمه‌ای مختلف مدنظر قرار دهند. به عبارت دیگر، برای افراد خوش‌بین سرمایه‌گذاری با ریسک بالاتر را پیشنهاد دهند. یا شرکت‌های بیمه به افراد خوش‌بین که احتمالا تمایل کمتری برای پذیرش بیمه دارند، پیشنهادهای مختلفی ارائه داده و یا از مشکلات عدم بیمه به آن‌ها توضیح دهند تا آن‌ها را ترغیب به خرید بیمه کنند.

عوامل دیگر درآمد، ثروت، جنس و سن هستند. یافته‌ها نشان داد که افراد با درآمد بالاتر، ثروت پایین‌تر، مردان و جوان‌ترها تمایل بیشتری به پذیرش ریسک دارند؛ از این رو، شرکت‌های مشاور سرمایه‌گذاری و شرکت‌های بیمه می‌توانند برای انجام فعالیت‌های خود این موارد را در نظر بگیرند. به عنوان مثال، شرکت‌های سرمایه‌گذاری برای افراد با درآمد بالاتر و ثروت پایین‌تر، مردان و جوان‌ترها پیشنهادات سرمایه‌گذاری ریسک‌دارتر داشته باشند و در مقابل برای افراد با درآمد پایین‌تر، ثروت بیشتر، زنان و مسن‌ترها پیشنهادات سرمایه‌گذاری با ریسک کمتر داشته باشند. شرکت‌های بیمه نیز می‌توانند برای افزایش درآمد خود، افراد با درآمد پایین‌تر و ثروت بیشتر، زنان و مسن‌ترها را بیشتر جذب خرید بیمه کنند، اما از طرفی می‌توانند از طریق راهکارهایی مانند تنوع در قراردادهای بیمه خود، تبلیغات بیشتر و آگاهی دادن به مشکلات عدم بیمه، افراد با درآمد بالا و ثروت کم، مردان و جوان‌ترها را هم به سمت خرید بیمه سوق دهند و چنانچه در اقدامات خود تفاوت رفتاری افراد از لحاظ پذیرش ریسک را مدنظر قرار دهند، می‌توانند موفق‌تر عمل کنند.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Habib Morovat https://orcid.org/0000-0003-4921-1581
Sirous Omidvar http://orcid.org/0000-0001-9518-8031
Roya Eskandari https://orcid.org/0009-0002-5648-9522

منابع

ابراهیمی سرو علیا، محمدحسن و صابونچی، امین. (۱۳۹۶). نقش عوامل جمعیت‌شناختی در تبیین تحمل ریسک سرمایه‌گذاران حقیقی و رفتار ریسک‌پذیری آنان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت مالی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی.

ارضاء، امیرحسین و دهقان ابنوی، طاهره. (۱۳۹۶). اثر سواد مالی سهامداران حقیقی بر درجه ریسک‌گریزی ایشان در بازار سرمایه ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی.

آقاسی، سعید و آقاسی، احسان و بیگلری، سحر. (۱۳۹۵). بررسی رابطه تحمل ریسک مالی و ویژگی‌های سرمایه‌گذاران (هوش مالی، مهارت مدیریت مالی، ثروت) بر اساس مدل بومی‌شده دونالد مطالعه موردی: بورس اوراق بهادار تهران. *فصلنامه علمی‌پژوهشی دانش مالی تحلیل اوراق بهادار*، ۳۱(۹)، ۲۱-۳۳.

پندیک، رابرت اس و رابینفیلد، دانیال ال. اقتصاد خرد (۱). ترجمه احمد ذی‌حجه‌زاده .(۱۳۹۳). چاپ پنجم. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم‌انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم‌انسانی.

تقی‌نژاد عمران، وحید و علمی، میلاد و حسین پور، فاطمه زهرا .(۱۴۰۰). اثر فراز و فرود فعالیت‌های اقتصادی بر تعیین‌کننده‌های اهرم مالی. *پژوهشهای اقتصادی ایران*، ۲۶(۸۸)، در دست انتشار.

حسین‌نژاد، سپیده و حدادی، محمدحسن. (۱۳۹۶). تاثیر جنسیت بر درجه ریسک‌پذیری سرمایه‌گذاران در بورس اوراق بهادار تبریز. اولین کنفرانس ملی نقش حسابداری، اقتصاد و مدیریت.

شاکری، عباس. (۱۳۹۲). *اقتصاد خرد ۲: نظریه‌ها و کاربردها*. چاپ نهم. تهران: نشر نی.

فروغی، محمد علی و عظیمی، حسین .(۱۳۷۷). اصول علم ثروت ملل. تهران: انتشارات فرزان.

قان‌بیلی، مرجان و قان‌بیلی، فاطمه. (۱۳۹۷). عوامل تاثیرگذار بر مدیریت ریسک و عملکرد مالی شرکت‌ها. پنجمین کنفرانس ملی پژوهش‌های کاربردی در مدیریت و حسابداری.

قلی‌زاده، محمدحسن و زائرثابت، سمیه. (۱۳۹۱). مالی رفتاری و تصمیمات سرمایه‌گذاری. پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد رشته مدیریت MBA – مدیریت مالی، پردیس بین‌المللی دانشگاه گیلان.

لاری سمنانی، بهروز و شاکری، حمیده. (۱۳۹۵). بررسی تاثیر دام‌های مالی رفتاری بر ریسک سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی – مدیریت مالی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه پیام‌نور تهران غرب.

محمدی مجد، اسماعیل. (۱۳۹۸). تاثیر سن و جنسیت بر توانایی ریسک‌پذیری سرمایه‌گذاران با تاکید بر سوگیری و پشیمان‌گریزی. دومین کنفرانس ملی تحقیقات بنیادین در مدیریت و حسابداری.

مظلومی، نادر و لطیفی، فریبا و آسایی، هیوا. (۱۳۸۶). بررسی رابطه ریسک‌پذیری مدیران با عملکرد سازمان‌ها در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *فصلنامه مطالعات مدیریت، بهبود و تحول*، ۵۶(۱)، ۹۲-۷۱. Dor: 20.1001.1.22518037.1386.18.56.4.2

منادیا، مارال و مستوفی، بهزاد و صبحیه، محمدحسین. (۱۳۸۶). عوامل تاثیرگذار بر قابلیت تحمل ریسک و مدل‌پذیری آن. *فصلنامه مدیریت پروژه*، (۵)، ۳۷-۴۱.

ولی زاده لاریجانی، زهرا. (۱۳۸۷). نتایج مدیریت واقعی سود. پایان نامه منتشر نشده دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهرا تهران.

یوسفی، راحله و شهرآبادی، ابوالفضل. (۱۳۸۸). بررسی و آزمون توده‌وار سرمایه‌گذاران در بورس اوراق بهادار تهران، مجله مدیریت توسعه و تحول، ۱(۲)، ۵۷-۶۴.

References

Aghasi, S., Aghasi, E, & Bighlary, S. (2016). Investigating the relationship between financial risk tolerance and characteristics of investors(Financial intelligence, Financial management skills, wealth). Case study: Tehran stock Exchange. *Journal of Scientific Science Research*, Financial Analysis, 31(9), 21-33. [In Persian]

Bannier, C.E., & Neubert, M. (2016). Gender differences in financial risk taking: The role of financial literacy and risk tolerance. *Economics Letters*, 145, 130-135. DOI: 10.1016/j.econlet.2016.05.033

Barberis, N., & Thaler, R. (2003). A survey of behavioral finance. *Handbook of the Economics of Finance*, 1, 1053-1055. https://doi.org/10.1016/S1574-0102(03)01027-6

Baumgartner, J. N., Schneider, T. R., & Capiola, A. (2018). Investigating the relationship between optimism and stress responses: A biopsychosocial perspective. *Personality and Individual Differences*, *129*, 114-118. https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.03.021

Concina, L. (2014). *Risk attitude & Economics*. The Foundation for an industrial safety culture (Foncsi).

De Paola, M. (2013). The determinants of risk aversion: the role of intergenerational transmission. *German Economic Review*, *14*(2), 214-234. https://doi.org/10.1111/j.1468-0475.2011.00561.x

Dohmen, T. J., Quercia, S., & Willrodt, J. (2018). Willingness to take risk: The role of risk conception and optimism. CRC TR 224 Discussion Paper Series *crctr224_2018_023*, University of Bonn and University of Mannheim, Germany.

Dohmen, T., Falk, A., Huffman, D., Sunde, U., Schupp, J., & Wagner, G. G. (2011). Individual risk attitudes: Measurement, determinants, and behavioral consequences. *Journal of the European Economic Association*, *9*(3), 522-550. https://doi.org/10.1111/j.1542-4774.2011.01015.x

Ebrahimi Sarve olya, M., Saboonchi, A.(2017). The Demographical Factors Role in Explanation of Retail Investors' Financial Risk-Tolerance and Their Risk-Taking Behavior. Master Thesis in Financial Management, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabataba'i University. [In Persian]

Erza, A., Dehghan abnavi, T. (2017). The impact of individual shareholder's financial literacy on their risk aversion degree in the capital market of Iran. Master Thesis, Faculty of management and Accorting, Allameh Tabataba'i University. [In Persian]

Falk, A., Becker, A., Dohmen, T., Enke, B., Huffman, D., & Sunde, U. (2018). Global evidence on economic preferences. *The Quarterly Journal of Economics*, *133*(4), 1645-1692. https://doi.org/10.1093/qje/qjy013

Felton, J., Gibson, B., & Sanbonmatsu, D. M. (2003). Preference for risk in investing as a function of trait optimism and gender. *The journal of behavioral finance*, *4*(1), 33-40.
https://doi.org/10.1207/S15427579JPFM0401_05

Foroghi, M., Azimi, H. (1998). *Principles of the science of wealth of nations*. Tehran, Farzan Publications. [In Persian]

Gholizadeh, M., Zaer Sabet, S. (2012). Behavioral finance and investment decisions. Master Thesis. International Campus of Gilan University. [In Persian]

Hossein Nejad, S., Hadadi, M. (2017). The effect of gender on the degree of risk-taking of investors in Tabriz Stock Exchange. First National Conference on the Role of Accounting, Economi & Management. [In Persian]

Lari Semnani, B., Shakeri, H. (2016). Investigating the effect of the behavioral – financial traps on the investment risk in Tehran Stoch Exchange. Master Thesis, Faculty of Management and Accounting, Payam-e-Noor University of West Tehran. [In Persian]

Manadia, M., Mostofi, B, & Sobhieh, M. (2007). Factors affecting risk tolerance and modelability. Project Management Quarterly, 5, 37-41. [In Persian]

Mazloomi, N., Latifi, F, & Asaiy, H. (2007). Investigating the relationship between managers' risk-taking and the performance of organizations in companies listed on the Tehran Stock Exchange. *Management, improvement and transformation studies, 56(1)*, 71-92. [In Persian]

Mohammadi Majd, E. (2019). The effect of age and gender on investors' risk-taing ability with emphasis on bias and remorse. Second National Conference on Fundamental Research in Management and Accounting. [In Persian]

Pindyck S., Daniel L. Rubinfeld., translated by Zihajjeh-Zadeh, A PHD. (2014). Microeconomics (1), Organization for the Study and Compilation of University Humanities Books (samt), 204-240. [In Persian]

Qan Billy, M., Qan Billy, F. (2018). Factors affecting risk management and financial performance of companies. Fifth National Conference on Applied Research in Management and Accounting. [In Persian]

Ronald,S., John,E., & Grable,D. (2010). Financial Numeracy, Net Worth, and Financial Management Skills: Client Charasteristics that Differ Based on Financial Risk Tolerance, *Journal of Financial Service professionals*. 98, 57-66.

Sakha, S. (2019). Determinants of risk aversion over time: Experimental evidence from rural Thailand. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, *80*, 184-198. https://doi.org/10.1016/j.socec.2019.03.008

Shah, N. H., Khalid, W., Khan, S., Arif, M., & Khan, M. A. (2020). An Empirical Analysis of Financial Risk Tolerance and Demographic Factors of Business Graduates in Pakistan. *International Journal of Economics and Financial Issues*, *10*(4), 220-234.

Shakeri, A. (2013). *Microeconomic (2): Tjeories and applications*. Tehran, 425-450. [In Persian]

Taghinejad Imran, V., Elmy, M, & Hosseinpur, F. (2021). The effect of ups and downs of economic activities on the determinants of financial leverage. *Iranian Econommic Researh, 26(88).* [In Persian]

Valizadeh Larijani, Z. (2008). Real profit management results. Master Thesis, Faculty of Social and Economic Sciences, Al-Zahra University of Tehran. [In Persian]

Wright, J. (2017). To what extent does income predict an individual's risk profile in the UK (2012-2014). MPRA Paper No. 80757, posted 11 Aug 2017 15:52 UTC, Online at https://mpra.ub.uni-muenchen.de/80757/.

Yoosefi, H., Shar Abadi, A. (2009). Investment mass test of investors in Tehran Stock Exchange. *Journal of Development and Transformation Management,1(2),* 57-64. [In Persian]

پیوست

«پرسشنامه»

پاسخگوی گرامی

با سلام و احترام

پرسشنامه‌ای که پیش رو دارید جهت انجام یک تحقیق علمی در زمینه "عوامل موثر بر ریسک‌گریزی در ایران با تاکید بر خوش‌بینی" طراحی شده است. پرسشنامه فاقد نام و هرگونه اطلاعات شخصی بوده و پاسخ‌های شما صرفاً جهت تجزیه‌وتحلیل آماری و دستیابی به اهداف پژوهش مورداستفاده قرار می‌گیرد. لذا خواهشمند است با پاسخ‌های صادقانه خویش ما را در این پژوهش یاری نمایید. پیشاپیش از همکاری شما صمیمانه قدردانی می‌شود.

---

۱) جنسیت زن مرد

۲) وضعیت تاهل مجرد متاهل

۳) سن .....

۴) تحصیلات زیر دیپلم دیپلم- لیسانس لیسانس- فوق لیسانس فوق لیسانس- دکتری

۵) وضعیت شغلی بیکار بازنشسته خانه دار محصل دانشجو شاغل

۶) وضعیت اقتصادی درآمد زیر۱ میلیون تومان درآمد بین ۱-۳ میلیون تومان درآمد بین ۳-۶ میلیون تومان درآمد بالای ۶ میلیون تومان

۷) آیا شما صاحب منزل شخصی هستید؟ بله خیر

۸) در صورتی که پاسخ شما بله است لطفا قیمت تقریبی منزل خود را بیان نمایید؟ .....

۹) آیا شما صاحب خودرو می‌باشید؟ بله خیر

۱۰) در صورتی که پاسخ شما بله است لطفا قیمت تقریبی خودروی خود را بیان نمایید؟.....

به طور کلی ریسک به معنای جسارت داشتن و یا بروز رفتار یا اقدام در جهتی با آینده نامعلوم است به نحوی که نمی‌توان نتایج آن را با اطمینان تشخیص داد و ریسک‌گریزی به معنای عدم تمایل به معامله‌ای پرسود ولی با ریسک بالا و ترجیح دادن معامله‌ای با سود کمتر ولی امنیت بیشتر می‌باشد. ریسک‌پذیری دقیقا نقطه مقابل ریسک‌گریزی است. لطفا با توجه به این تعاریف به سوالات زیر پاسخ دهید.

۱۱) به طور کلی آیا شما فرد ریسک‌گریزی هستید یا ریسک‌پذیر؟

□ بسیار ریسک‌پذیر هستم. □ تا حدی ریسک‌پذیر هستم. □ بی‌تفاوت نسبت به ریسک هستم. □ تا حدی ریسک‌گریز هستم. □ بسیار ریسک‌گریز هستم.

حال لطفا خود را در شرایطی فرض کنید که می‌توانید بین این دو حالت یکی را انتخاب کنید. یکی اینکه مقدار ثابتی پول را حتما دریافت کنید و یا در قرعه‌کشی شرکت کنید که در آن ۵۰ درصد شانس بردن ۱۲ میلیون تومان پول دارید و ۵۰ درصد شانس بردن هیچ پولی را ندارید. در اینجا پنج حالت مختلف را برایتان مطرح می‌کنیم.

۱۲) آیا ترجیح می‌دهید در یک قرعه کشی با ۵۰ درصد شانس بردن ۱۲ میلیون تومان در مقابل ۵۰ درصد احتمال قرعه پوچ شرکت کنید یا در عوض ۸ میلیون تومان پول نقد حتمی دریافت کنید؟

□ شانس ۵۰/۵۰ □ مبلغ نقد حتمی □ نمی‌دانم

۱۳) آیا ترجیح می‌دهید در یک قرعه کشی با ۵۰ درصد شانس بردن ۱۲ میلیون تومان در مقابل ۵۰ درصد احتمال قرعه پوچ شرکت کنید یا در عوض ۷ میلیون تومان پول نقد حتمی دریافت کنید؟

□ شانس ۵۰/۵۰ □ مبلغ نقد حتمی □ نمی‌دانم

۱۴) آیا ترجیح می‌دهید در یک قرعه کشی با ۵۰ درصد شانس بردن ۱۲ میلیون تومان در مقابل ۵۰ درصد احتمال قرعه پوچ شرکت کنید یا در عوض ۶ میلیون تومان پول نقد حتمی دریافت کنید؟

□ شانس ۵۰/۵۰ □ مبلغ نقد حتمی □ نمی‌دانم

۱۵) آیا ترجیح می‌دهید در یک قرعه کشی با ۵۰ درصد شانس بردن ۱۲ میلیون تومان در مقابل ۵۰ درصد احتمال قرعه پوچ شرکت کنید یا در عوض ۵ میلیون تومان پول نقد حتمی دریافت کنید؟

☐ شانس ۵۰/۵۰ ☐ مبلغ نقد حتمی ☐ نمی‌دانم

۱۶) آیا ترجیح می‌دهید در یک قرعه کشی با ۵۰ درصد شانس بردن ۱۲ میلیون تومان در مقابل ۵۰ درصد احتمال قرعه پوچ شرکت کنید یا در عوض ۴ میلیون تومان پول نقد حتمی دریافت کنید؟

☐ شانس ۵۰/۵۰ ☐ مبلغ نقد حتمی ☐ نمی‌دانم

هرکدام از جملات زیر را بخوانید و با توجه به طیف زیربه آنها امتیاز دهید:

۱۷) من ترجیح می‌دهم در شغلی مشغول به کار شوم که درآمد ثابت و معینی دارد.

☐ کاملا مخالفم ☐ مخالفم ☐ نظری ندارم ☐ موافقم ☐ کاملا موافقم

۱۸) من ترجیح می‌دهم قبل از تصمیم‌گیری تمام اطلاعات و حقایق مرتبط را جمع آوری کنم.

☐ کاملا مخالفم ☐ مخالفم ☐ نظری ندارم ☐ موافقم ☐ کاملا موافقم

۱۹) من ترجیح می‌دهم کارهایی را انجام بدهم که از قبل روش انجام آنها تعیین شده و مشخص است.

☐ کاملا مخالفم ☐ مخالفم ☐ نظری ندارم ☐ موافقم ☐ کاملا موافقم

۲۰) من ترجیح می‌دهم کارهایی را انجام دهم که جدید نیستند و در مورد نتیجه آنها اطمینان کافی وجود دارد.

☐ کاملا مخالفم ☐ مخالفم ☐ نظری ندارم ☐ موافقم ☐ کاملا موافقم

حالتی را فرض کنید که شما بین دریافت مبلغی در امروز و دریافت مبلغی ۱۲ ماه بعد حق انتخاب دارید. در اینجا ما پنج حالت را برای شما شرح می‌دهیم که میزان مبلغ دریافتی امروز در همه موارد ثابت، اما مقدار مبلغ دریافتی ۱۲ ماه بعد هر دفعه متفاوت است. مایلیم بدانیم در هر موقعیت شما کدام را انتخاب خواهید کرد. لطفاً فرض کنید تورم وجود ندارد، ینی فرض کنید قیمت‌ها در امروز و آینده ثابت باشد.

۲۱) آیا ترجیح می‌دهید مبلغ ۱۰ میلیون تومان امروز دریافت کنید یا ۱۲ میلیون تومان ۱۲ ماه دیگر؟

□ امروز □ ۱۲ ماه دیگر □ نمی‌دانم

۲۲) آیا ترجیح می‌دهید مبلغ ۱۰ میلیون تومان امروز دریافت کنید یا ۱۵ میلیون تومان ۱۲ ماه دیگر؟

□ امروز □ ۱۲ ماه دیگر □ نمی‌دانم

۲۳) آیا ترجیح می‌دهید مبلغ ۱۰ میلیون تومان امروز دریافت کنید یا ۱۷ میلیون تومان ۱۲ ماه دیگر؟

□ امروز □ ۱۲ ماه دیگر □ نمی‌دانم

۲۴) آیا ترجیح می‌دهید مبلغ ۱۰ میلیون تومان امروز دریافت کنید یا ۲۰ میلیون تومان ۲۰ ماه دیگر؟

□ امروز □ ۱۲ ماه دیگر □ نمی‌دانم

به طور کلی خوش‌بین‌ها کسانی هستند که با اعتماد به نفس به آینده نگاه می‌کنند و اغلب انتظار اتفاقات خوب را دارند. بدبین‌ها دقیقاً نقطه مقابل خوش‌بین‌ها هستند. با توجه به این تعریف لطفاً به سوالات زیر پاسخ دهید.

---

۲۵) شما خودتان را چگونه توصیف می‌کنید؟ آیا شما فردی خوش‌بین هستید یا بدبین؟

□ کاملا بدبین هستم. □ نسبتا بدبین هستم. □ نظری ندارم. □ نسبتا خوش‌بین هستم.

□ کاملا خوش‌بین هستم.

۲۶) هنگامی که در مورد آینده خود فکر می‌کنید آیا شما ...

□ کاملا بدبین هستید. □ نسبتا بدبین هستید. □ نظری ندارید. □ نسبتا خوش‌بین هستید.

□ کاملا خوش‌بین هستید.

۲۷) در هنگام پاسخ به سوال تمایل به ریسک آیا شما در مورد جنبه‌های منفی ریسک فکر کردید یا جنبه‌های مثبت آن؟

□ فقط در مورد جنبه‌های منفی □ بیشتر در مورد جنبه‌های منفی □ به طور متوسط در مورد جنبه‌های منفی و مثبت □ بیشتر در مورد جنبه‌های مثبت □ فقط در مورد جنبه‌های مثبت

۲۸) در هنگام پاسخ به سوال تمایل به ریسک آیا شما در مورد موقعیت‌های بزرگ مالی که دارای ریسک‌های بالایی هستند فکر کردید یا در مورد موقعیت‌های کوچک مالی با ریسک‌های پایین؟

□ فقط در مورد موقعیت‌های کوچک مالی □ بیشتر در مورد موقعیت‌های کوچک مالی □ به طور متوسط در مورد موقعیت‌های کوچک و بزرگ مالی □ بیشتر در مورد موقعیت‌های بزرگ مالی □ فقط در مورد موقعیت‌های بزرگ مالی

۲۹) در هنگام پاسخ به سوال تمایل به ریسک آیا در مورد شرایطی فکر کرده‌اید که این ریسک منجربه دستیابی یا عدم دستیابی به دستاوردهای کوچک می‌شود یا در مورد شرایطی با دستاوردهای بزرگ؟

□ فقط دستاوردهای کوچک □ بیشتر دستاوردهای کوچک □ به طور متوسط به دستاوردهای بزرگ و کوچک □ بیشتر دستاوردهای بزرگ □ فقط دستاوردهای بزرگ

۳۰) در هنگام پاسخ به سوال تمایل به ریسک آیا شما در مورد شرایطی فکر کرده‌اید که در صورت قبول ریسک و احتمال شکست در آن منجربه بروز خسارت بزرگی می‌شود یا خسارت کم؟

□ فقط خسارت کم □ بیشتر خسارت کم □ به طور متوسط به خسارت کم و زیاد □ بیشتر خسارت زیاد □ فقط خسارت زیاد

لطفا بیان کنید نظر شما تا چه حد با اظهارات زیر موافق است.

---

۳۱) وقتی به آینده نگاه می‌کنم معمولا انتظار بهترین‌ها را برای خودم دارم.

□ کاملا مخالفم □ مخالفم □ نظری ندارم □ موافقم □ کاملا موافقم

۳۲) من بسیار روی این مسئله حساب می‌کنم که اتفاقاتی که برای من می‌افتد خوب باشد.

□ کاملا مخالفم □ مخالفم □ نظری ندارم □ موافقم □ کاملا موافقم

۳۳) به طور کلی انتظار دارم اتفاقات خوب بیشتری برای من بیفتد تا اتفاقات بد...

□ کاملا مخالفم □ مخالفم □ نظری ندارم □ موافقم □ کاملا موافقم

۳۴) من نسبت به آینده‌ام خوش‌بین هستم.

□ کاملا مخالفم □ مخالفم □ نظری ندارم □ موافقم □ کاملا موافقم

نحوه استخراج اطلاعات از پرسشنامه

بخش اول (سوالات جمعیت شناختی)

جنسیت: زن=۰ و مرد=۱

وضعیت تاهل: مجرد=۰و متاهل=۱

سن: عمر یا سن پاسخ‌دهنده به سال

تحصیلات: زیر دیپلم=۱، دیپلم-لیسانس=۲، لیسانس-فوق‌لیسانس=۳، فوق لیسانس=۴

وضعیت شغلی: بیکار=۱، بازنشسته=۲، خانه‌دار=۳، محصل=۴، دانشجو=۵، شاغل=۶

وضعیت اقتصادی: درآمد زیر ۱ میلیون تومان=۱، درآمد بین ۱-۳ میلیون تومان=۲، درآمد بین ۳-۶ میلیون تومان=۳، درآمد بالای ۶ میلیون=۴

دو سوال ذیل به عنوان شاخصی برای محاسبه ثروت پاسخ‌دهندگان مورد استفاده قرار گرفته است:

آیا شما صاحب منزل شخصی هستید: خیر=۰و بله=۲

قیمت تقریبی منزل: قیمت منزل پاسخ‌دهنده به تومان

آیا شما صاحب خودرو هستید: خیر=۰و بله=۱

قیمت تقریبی خودرو: قیمت خودروی پاسخ‌دهنده به تومان

بخش دوم (ریسک‌گریزی)

به‌منظور تبدیل داده‌های به‌دستامده از سوالات ۱۲-۱۶ که از مقاله GPS به‌دستامده است از اعداد ۱ تا ۷ استفاده شد. به کسی که در تمام سوالات ۱۲-۱۶ گزینه ۱(شانس ۵۰/۵۰) را انتخاب کرده است امتیاز ۱(به شدت ریسک‌پذیر) تعلق گرفت و به کسی که در تمام این سوالات گزینه ۲(مبلغ نقد حتمی) را انتخاب کرده امتیاز ۷(به شدت ریسک‌گریز) تعلق گرفت. بقیه افراد که ترکیبی از این دو گزینه را انتخاب کرده‌اند امتیازی مابین ۱-۷ تعلق گرفت و کسانی را که در تمام این سوالات گزینه ۳(نمی‌دانم) را انتخاب کردند وارد تخمین نشدند.

در مجموعه سوالات بعدی مربوط به ریسک‌گریزی (۱۷-۲۰) ابتدا گزینه‌ها به ترتیب زیر امتیازبندی شد:

کاملا مخالفم=۱، مخالفم=۲، نظری ندارم=۳، موافقم=۴ و کاملا موافقم=۵

در این مجموعه سوالات، پاسخ هر فرد به سوالات باهم جمع می‌شود و هرچه امتیاز بالاتر باشد به معنی ریسک‌گریزی بالاتر است.

بخش سوم (نرخ ترجیح زمانی)

در این مجموعه سوالات (۲۱-۲۴) اعداد ۱-۶ مورداستفاده قرار گرفت و به کسی که در تمام این سوالات گزینه ۱(امروز) را انتخاب کرده امتیاز ۱(اصلا صبور نیست) تعلق گرفت و به شخصی که در تمام سوالات گزینه ۲ (۱۲ ماه دیگر) را انتخاب کرده امتیاز ۶ (خیلی صبور) تعلق گرفت و بقیه افراد که برخی سوالات گزینه ۱ و برخی دیگر گزینه ۲ را انتخاب کرده‌اند امتیازی مابین ۱-۶ تعلق می‌گیرد.

بخش چهارم (خوش‌بینی)

در این بخش ابتدا سوالات مربوط به خوش‌بینی به ترتیب زیر امتیازبندی شد:

سوال ۲۵: کاملا بدبین هستم=۱، نسبتا بدبین هستم=۲، نظری ندارم=۳، نسبتا خوش‌بین هستم=۴، کاملا خوش‌بین هستم=۵

سوال ۲۶: کاملا بدبین هستید=۱، نسبتا بدبین هستید=۲، نظری ندارید=۳، نسبتا خوش‌بین هستید=۴، کاملا خوش‌بین هستید=۵

سوال ۲۷: فقط در مورد جنبه‌های منفی=۱، بیشتر در مورد جنبه‌های منفی=۲، به طور متوسط در مورد جنبه‌های منفی و مثبت=۳، بیشتر در مورد جنبه‌های مثبت=۴، فقط در مورد جنبه‌های مثبت=۵

سوال ۲۸: فقط در مورد موقعیت‌های کوچک مالی=۱، بیشتر در مورد موقعیت‌های کوچک مالی=۲، به طور متوسط در مورد موقعیت‌های کوچک و بزرگ مالی=۳، بیشتر در مورد موقعیت‌های بزرگ مالی=۴، فقط در مورد موقعیت‌های بزرگ مالی=۵

سوال ۲۹: فقط دستاوردهای کوچک=۱، بیشتر دستاوردهای کوچک=۲، به طور متوسط به دستاوردهای بزرگ و کوچک=۳، بیشتر دستاوردهای بزرگ=۴، فقط دستاوردهای بزرگ=۵

سوال ۳۰: فقط خسارت کم=۱، بیشتر خسارت کم=۲، به طور متوسط به خسارت کم‌وزیاد=۳، بیشتر خسارت زیاد=۴، فقط خسارت زیاد=۵

سوال ۳۱-۳۴: کاملا مخالفم=۱، مخالفم=۲، نظری ندارم=۳، موافقم=۴، کاملا موافقم=۵

پس از امتیازبندی سوالات برای به‌دستاوردن داده برای هر شخص، امتیازات مربوط به هر سوال را با هم جمع کرده و امتیاز بیشتر برای هر شخص نشانگر خوش‌بینی بالاتر است.

استناد به این مقاله: مروت، حبیب، امیدوار، سیروس، اسکندری، رویا. (۱۴۰۲). شناسایی عوامل موثر بر ریسک گریزی افراد در ایران، *پژوهش‌های اقتصادی ایران*، *۲۸ (۹۵)*، ۸۱-۱۲۶.

Iranian Journal of Economic Research is licensed under a Creative Commons Attribution.NonCommercial 4.0 International License.